

1793

Π. Ι. ΚΑΤΣΙΛΙΕΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΝΥΚΤΕΡΙΝΑΙΣ ΣΧΟΛΑΙΣ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἐπαγγελματικῶν
τεχνικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Σχολῶν, συνταχθέντα
ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἀναλυτικοῦ προγράμματος
τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας, τοῦ ἐγκριθέντος
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 72296]18—9—51 ἀποφάσεως.

$$\begin{array}{r} 193820000 \\ 35240 \\ \hline 193820000 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 35240 \\ 19382000 \\ \hline 193820000 \end{array}$$

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1951

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Το παρόν βιβλίο περιλαμβάνει τα μαθήματα
της θρησκείας για τους μαθητές των
Γυμνασίων και των Λυκείων. Το βιβλίο
επιμελήθηκε ο κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος,
Καθηγητής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο
της Θεσσαλονίκης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΩΣ ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.—Ο άνθρωπος μόνος ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα μαθαίνει. Αὐτὸς διαθέτοντας τὴν λογικὴν καὶ ὅλες τὶς ἄλλες πνευματικὰς δυνάμεις μορεῖ ν' ἀποκτᾷ γνώσεις. Ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες τὶς γνώσεις εἶναι ἡ γνώσις τῆς θρησκείας, ἡ ὁποία παίζει μεγάλον ρόλον στὴν ζωὴν, στὴν χαράν, στὴν εὐτυχίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Τί εἶναι θρησκεία; Θρησκεία εἶναι ἡ πνευματικὴ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν· ἡ πίστις καὶ ἡ ἔσωτερικὴ ἀφοσίωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Θρησκεύω σημαίνει πιστεῦω στὸν Θεόν καὶ ὑποτάσσομαι σ' αὐτόν.

Ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς οἱ ἄνθρωποι εἶχαν θρησκείαν. Ὅλοι οἱ προτόγονοι καὶ ἀρχαῖοι λαοὶ ἐθρήσκευαν. Ὑπῆρχε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς στὸν ἄνθρωπον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη παραδέχονται. Ὁ Σοφοκλῆς, Ἕλληνας ποιητής, λέγει: «Δὲν εἶναι ἡ θρησκεία κάτι σημερινὸν ἢ χθесινόν, ἀλλὰ κάτι παντοτεινὰ ζωντανόν, πὺ κανεῖς δὲν γνωρίζει πῶς φανερώθηκε». Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, Ἕλληνας φιλόσοφος, λέγει «ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικόν».

Στὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σκληρῆς του ζωῆς, τοῦ ἀγῶνος του ἐναντίον τῶν θηρίων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς, μιὰ φωνὴ ἀπὸ μέσα του ἐρχόταν, πὺ εἶπε ὅτι δὲν εἶναι ὁμοῖος μὲ τ' ἄλλα ζῶα, ὅτι κάποια ἄνωτέρα Δύναμις τὸν ἐτοποθέτησε στὸν κόσμον αὐτόν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀγάπη αὐτῆς τῆς δυνάμεως. Προσπαθοῦσε λοιπὸν πάντοτε νὰ βρῇ αὐτὴν τὴν δύναμιν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη ἱκανὸς νὰ τὴν φθάσῃ ἐθεοποίησε καὶ ἐλάτρευσε τὶς δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ κάθε ζωικὴν δύναμιν. Ὅταν δὲ ἀργότερα ἀνεπτύχθηκε καὶ προώδευσε, τότε περισσότερο ἠθέ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

**Ἡ κατάσταση τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τοὺς χρόνους
ποῦ ἦλθε ὁ Χριστός.**

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία (Ρωμαῖοι εἶναι οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι τῶν Ἰταλῶν) κυριαρχοῦσε σὲ ὅλον τὸν κόσμον. Ἔτσι ἡ Ρώμη, ἡ πρωτεύουσα, κυβερνοῦσε δεσποτικά λαοὺς καὶ κράτη. Ὅλη ἡ ἀπέραντη αὐτὴ αὐτοκρατορία εἶχε μιὰ γλῶσσαν: τὴν Ἑλληνικὴν. Οἱ διάφοροι λαοί, ποῦ τὴν ἀποτελοῦσαν, εἶχαν ὡς θρησκείαν τὴν πολυθεϊαν ἦσαν εἰδωλολατρικοί. Ἄς ἐξετάσωμε μερικοὺς ἀπ' αὐτοῦς.

Οἱ ΕΛΛΗΝΕΣ. Ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία ἐπροσωποποίησε τὶς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις· ἐθεοποίησε τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Ἄλλὰ παρεδέχοντο καὶ ἠθικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ νὰ παραβῆ ὁ ἀνθρώπος χωρὶς νὰ τιμωρηθῆ. Στους θεοὺς τῶν ἔδιναν ἀνθρωπίνην μορφήν, καὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἐξοῦσαν σὰν ἀνθρώποι, ἔχοντες τὶς ἀρετὰς καὶ τὶς κακίαις τῶν ἀνθρώπων. Προσπαθοῦσαν δὲ μὲ τὴν λατρείαν καὶ τὶς θυσίας νὰ τοὺς προσελκύσουν καὶ νὰ τοὺς κολακεύσουν. Ἔτσι, ἀφοῦ ἦσαν τέτιοι οἱ ψεύτικοι θεοὶ τους, καὶ ἀφοῦ ἔκαναν αἰσχρὰ καὶ ἀνήθικα, πῶς ἦταν δυνατὸν νὰ ἐξυψώσουν, νὰ καλλιτερεύσουν καὶ νὰ ὀδηγήσουν στὴν ἀρετὴν καὶ στὸ καλὸν τοὺς ἀνθρώπους; Ἀφοῦ αὐτοὶ ἦσαν κακοὶ καὶ ἀνήθικοι μποροῦσαν νὰ κάνουν καλοὺς καὶ ἠθικοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Ὅταν δὲ ἡ φιλοσοφία ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται καὶ νὰ ἐξετάζη τὰ οὐσιώδη προβλήματα ποῦ ἀπασχολοῦσαν τὸν ἀνθρώπον, τότε ἐκλονίστηκε ἡ πίστις στους θεοὺς καὶ ἡ θρησκεία κατέπεσε. Ὁ λαὸς δὲν ἐπίστευε στους θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Παρθενῶν καὶ τᾶλλα ἔργα τέχνης δὲν τοὺς προκαλοῦν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Ἡ κατάσταση δὲ ἐχειροτέρευσε, ὅπως ἦταν ἐπόμενον, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ὑποδούλωσαν (τὸ 146 π.Χ.) τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ΡΩΜΑΙΟΙ.—Ἄλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἴδιαν θρησκείαν εἶχαν. Εἶχαν πάρει μάλιστα καὶ ἕξένους θεοὺς, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς

δικούς τους. Ἐπὶ πλέον εἶχαν θεοποιήσει καὶ τοὺς αὐτοκράτορας των. τοὺς ἐθεωροῦσαν διὰ θεοὺς καὶ τοὺς ἐλάτρευαν. Κάποτε στὸν βωμὸν ἑνὸς αὐτοκράτορος ἐθυσιάσθησαν 300 ἄνθρωποι. Ἄλλοτε πάλι διὰ τὸν θεὸν τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνα ἔρριξαν στὴν θάλασσαν πολλοὺς ἀνθρώπους.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ ἦσαν εἰδωλολατρικοί. Ἐπίστευαν σὲ ἄψυχα πράγματα ἢ ζῶα. Ἐκάναν δὲ στοὺς θεοὺς τους καὶ ἀνθρωποθυσίες. Οἱ γονεῖς πολλὰς φορὲς ἐθυσίαζαν τὰ παιδιά τους στοὺς ψεύτικους αὐτοὺς θεοὺς.

Αὕτῃ ἦταν ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅταν λείπῃ ἡ πραγματικὴ καὶ ἀληθινὴ θρησκεία, τί στήριγμα μπορεῖ νὰ ἔχη ἡ κοινωνία;

Ἄλλὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα κακά. Ἡ ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση ἦταν ἐλεεινή.

Η ΔΟΥΛΕΙΑ.—Καὶ στὴν Ρώμην, καὶ στὰ ἄλλα μέρη, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχε ὁ θεσμὸς τῶν δούλων. Καὶ τί ἦσαν οἱ δούλοι; Ἄνθρωποι κ' αὐτοί, ποὺ ὅμως τοὺς ἐχρησιμοποιοῦσαν οἱ κύριοί τους σὰν ζῶα. Τοὺς ἐθεωροῦσαν ὡς πράγματα καὶ μάλιστα ἄχρηστα! Ὁ ἓνας τοὺς ἐπωλοῦσε καὶ ὁ ἄλλος τοὺς ἀγόραζε. Τοὺς ἔβαζαν νὰ δουλεύουν σκληρά, τοὺς ἐμαστίγωναν, τοὺς ἐφόνευαν. Οἱ Σπαρτιᾶται κάποτε ἐφόνευσαν 2000 δούλους. Στὴν Ἀττικὴν μέσα σὲ 40.000 κατοίκους ὑπῆρχαν 30.000 δούλοι! Στὴν Κόρινθον ὑπῆρχαν 460.000· στὴν Ἀλεξάνδρειαν 300.000. Ἐνας Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ἔρριξε σὲ ἓνα στίβον 10.000 δούλους, διὰ νὰ παλαίσουν μὲ 11.000 θηρία· καὶ ἐπὶ 123 ἡμέρες οἱ Ρωμαῖοι εὐχαριστημένοι παρακολουθοῦσαν τὸ φρικτὸν αὐτὸ θέαμα. Ἄλλος δὲ ἔτρεφε ψάρια μὲ τίς σάρκες δούλων. Στὶς κηδεῖες τῶν πλουσιῶν ἐφόνευαν δούλους, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν, ὅτι θὰ εὐχαριστοῦντο οἱ ψυχές τους.

Ἔτσι ὑπῆρχαν ἀνθρώποι ἐλεύθεροι καὶ ἀνθρώποι δούλοι. Οἱ πρῶτοι εἶχαν δικαιώματα. Οἱ δεῦτεροι δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα στὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐθεωροῦντο κτήνη καὶ ἀποτελοῦσαν κτῆμα τοῦ κυρίου των. Πολλὰς φορὲς τὰ ζῶα περνοῦσαν καλύτερα ἀπ' αὐτούς.

ΓΑΜΟΣ—ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ—³Αλλά και ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας εἶχε ἐξευτελισθῆ. Πίστις μεταξὺ τῶν συζύγων δὲν ὑπῆρχε. Ὁ γάμος δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερός. Ἦταν συνήθεια νὰ διαλύεται ἀμέσως. Ἡ γυναίκα ὡς σύζυγος δὲν ἐπροστατεύτο. Οἱ ἄνδρες χωρὶς λόγον ἐδιώχναν τὶς γυναῖκες τους. Ἄλλα καὶ ἡ οἰκογένεια καὶ οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ εἶχαν χαλαρωθῆ. Ἡ οἰκογένεια ἦταν πάντοτε ὑπὸ διάλυσι. Τὰ τέκνα ἀσεβοῦσαν καὶ ἀπειθαρχοῦσαν στοὺς γονεῖς τους. Ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τὰ βρέφη καὶ τοὺς ἀτυχήσαντας ἦταν σκληρὴ καὶ τυραννικὴ. Τὰ βρέφη κάθε ἡμέρα ἐπετοῦντο στοὺς δρόμους καὶ ἐπέθαιναν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ κρύο. Διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, πτωχοὺς, γέροντας καὶ δυστυχεῖς δὲν ὑπῆρχε καμμία βοήθεια, κανένα ἐνδιαφέρον. Φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα δὲν ὑπῆρχαν.

Ἄλλο ἐλάττωμα ἦταν ἡ πολυτέλεια. Ἐσπαταλῶντο περιουσίαι σὲ συμπόσια, ἐορτὲς καὶ διασκεδάσεις. Οἱ πλούσιοι ἐπερνοῦσαν μίαν ζωὴν γεμάτην καλοπέραση, ἀσωτεῖαν καὶ πολυτέλειαν. Δι' αὐτοὺς ὁ βίος ἦταν γεμάτος ἀπόλαυσι καὶ ἀνηθικότης.

Ἄλλα καὶ ἄλλα κοινωνικὰ ἐλαττώματα ὑπῆρχαν. Ἡ μέθη, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀνηθικότης, ἡ αὐτοκτονία, ὁ φθόνος, ἡ ἐγκληματικότητα.

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.—³Αλλά καὶ ἡ κατάστασις τῶν Ἰουδαίων δὲν ἦτο καλύτερη. Αὐτοὶ πολιτικῶς ἐξηρτῶντο ἀπ' τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ πίεσις τῶν ξένων ἔκανε αὐτοὺς νὰ μισοῦν κάθε τι τὸ ξένον καὶ ν' ἀκολουθοῦν καὶ ἐφαρμόζουν τοὺς τύπους τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, καὶ ὄχι τὴν οὐσίαν. Ἔτσι ἔλειπε κάθε εὐσέβεια καὶ πνευματικὴ λατρεία.

Διὰ τὸν Μεσσίαν δὲν εἶχαν τὴν παλαιὰν ὀρθὴν ἀντίληψιν. Ἐνόμιζαν, ὅτι θὰ ἐρχόταν ἅν ἰσχυρὸς βασιλεὺς, πού θὰ τοὺς ἐλευθέρωνε ἀπ' τοὺς ξένους καὶ θὰ τοὺς ἔκανε μεγάλους καὶ δυνατούς.

Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἡ κατάστασις τῶν θρησκευτῶν καὶ τῶν ἡθῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν, πού θὰ ἤρχετο ὁ Σωτὴρ. Παντοῦ ἐπικρατοῦσε δεισιδαιμονία, ἀπιστία, ἄγνοια. Τὶς κοινωνίες ἐμάστιζαν χίλια-δυὸ ἐλαττώματα, ἀσθένειες καὶ κακά. Πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἀληθινὸς πολιτισμὸς δὲν ὑπῆρχαν. Πολλοὶ ὅμως ἤθελαν νὰ λυτρω-

θοῦν, νὰ σωθοῦν. Ποθοῦσαν μιὰ τελείαν θρησκείαν, διότι ἔβλεπαν τὸ ψέμμα τῶν παλαιῶν θρησκειῶν καὶ τὴν φρικτὴν κατάστασι τῆς κοινωνίας.

*Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἰδρύσις
τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας.*

Ἔτσι λοιπόν, ὅπως πρὸ ἐπάνω ἀναπτύξαμεν, εἶχε καταστήσει ὁ κόσμος ὅταν ἡ ἀπειρὴ ἀγάπη καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ στέλλει τὸν Υἱόν του ἐδῶ στὸν κόσμον τὸν ἁμαρτωλόν, διὰ νὰ τὸν λυτρώσῃ. Στέλλει τὸν ὁμοούσιον καὶ ἀναμάρτητον Χριστόν, διὰ νὰ δώσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰκανότητα στὸν ἄνθρωπον νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεόν, νὰ γίνῃ «καθ' ὁμοίωσιν» δηλ. νὰ ὁμοιάσῃ τοῦ Θεοῦ.

Ἦλθε λοιπόν ὁ χρόνος καὶ εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας (τμήματος τῆς Παλαιστίνης) γεννᾶται ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. Ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε ἀναμάρτητος καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ὅπως ἦταν καὶ τέλειος Θεὸς (θεάνθρωπος). Μεγαλώνει προκόπτοντας στὴν δύναμιν καὶ σοφίαν. Σὲ ἡλικία 30 ἐτῶν (δηλ. τὸ 30 μ. Χ.) ἀρχίζει ὁ δημόσιος βίος του. Ἐγύριζε τὴν Παλαιστίνην διὰ νὰ κηρύξῃ καὶ ἰδρύσῃ τὴν νέαν θρησκείαν του. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ δὲ τὸ ἔργον του, ἰδίως μετὰ τὸν Σταυρικὸν θάνατόν του, ἐκλέγει δώδεκα μαθητάς, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ ἑξῆς: Σίμων (ἢ Πέτρος) καὶ Ἀνδρέας, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, Θωμᾶς, Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος. Ματθαῖος, Ἰάκωβος, Ἰούδας, Σίμων ὁ Ζηλωτὴς καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.

Ὁ Χριστὸς περιέρχεται τὰ τμήματα τῆς Παλαιστίνης διδάσκοντας στὶς συναγωγὰς (στοὺς θρησκευτικοὺς οἴκους τῶν Ἑβραίων) καὶ στὴν ὑπαιθρον τὸν λαόν, ὁ ὅποιος μὲ θαυμασμὸν καὶ πίστι τὸν ἄκουε. Ὅλοι ἔτρεχαν πρὸς αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐθεραπεύοντο. Τὰ εὐαγγέλια μᾶς διηγοῦνται πολλὰς τέτοιαις θεραπειῶν καὶ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἐπιρροὴ καὶ ἐπίδρασις τοῦ Χριστοῦ στὰ πλήθη ἦταν πρωτοφανής. Ὅλοι ὁμολογοῦσαν ὅτι «οὐδέποτε ἄνθρωπος ἐλάλησεν, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος».

Ἔτσι στὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ ἐφανερώθηκε ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας, πὺν εἶχεν σκοπὸν νὰ διδάξῃ τὴν τελείαν θρησκείαν

καὶ νὰ προσελκύσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σ' αὐτὴν διὰ νὰ σωθοῦν.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του, τὴν ὁποίαν πρῶτος αὐτὸς ἐφήρμοξε στὴν ζωὴν του. Ἐμίλησε περὶ τῆς *ἀγάπης* τοῦ Θεοῦ πατρὸς. Ὁ Θεὸς εἶναι *Πατὴρ* ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐπομένως οἱ ἄνθρωποι εἶναι πνευματικὰ παιδιὰ του, *ἴσοι καὶ ἀδελφοὶ* μεταξύ τους. Θὰ σωθοῦν, ὅταν ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον του. Ὅταν ὅλοι ἀκολουθήσουν τὴν διδασκαλίαν του, τότε θὰ ἔλθῃ μία νέα κατάστασις καὶ ζωὴ ἐπάνω στὴν γῆν. Τότε καὶ μόνον τότε θὰ βασιλεύσῃ στὸν κόσμον ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐτυχία, ἡ χαρά.

Διὰ τὴν σχέσιν μας πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγε, ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν *εὐσέβειαν*, δηλ. νὰ πιστεύωμε καὶ ν' ἀγαπᾶμε μὲ ὅλην μας τὴν καρδιὰν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ πίστι, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα δείχνουν τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειὶ ὁ Χριστὸς ἐδημιούργησε νέους πνευματικούς δεσμούς μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ἐπίσης ἡ *ἀγάπη* πρὸς τὸν πλησίον μας, εἴτε φίλος καὶ συγγενὴς μας, εἴτε ξένος καὶ ἐχθρὸς μας εἶναι αὐτός, πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινή, νὰ εἶναι εὐεργετικὴ, γεμάτη καλὰ καὶ ἀγαθὰ πράξεις, πού πρέπει νὰ γίνωνται μὲ ταπεινότητα. Σ' αὐτὴν τὴν ἀγάπην πρέπει νὰ ἔχωμεν παράδειγμα τὸν οὐράνιον Πατέρα μας, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιον καὶ εὐχέται τὴν βροχὴν ἀδιακρίτως δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δηλ. καὶ δι' αὐτοὺς πού τὸν πιστεύουν καὶ τὸν ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους, πού δὲν τὸν πιστεύουν καὶ τὸν ὑβρίζουν.

Ὁ Σωτὴρ μας ὄχι μόνον ἐκήρυξε τὴν νέαν διδασκαλίαν του ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος στὴν ζωὴν του τὴν ἐφήρμοξε. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ παράδειγμά μας. Τὸ θεῖον του πρόσωπον ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ καλωσύνην καὶ θεῖαν δόξαν. Ἄμαρτία στὸν Χριστὸν δὲν ὑπάρχει.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν στὰ πλήθη, πού γοητευμένα καὶ κατάπληκτα ἔλεγαν: «ποτὲ δὲν ἐμίλησε ἄλλος ἄνθρωπος, ὅπως ὁμιλεῖ αὐτός».

Στὸ τέλος ὕστερα ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν δρᾶσιν, προσφέρει τὸν

ἑαυτὸν του, τὸ Ἅγιον Σῶμα του, θυσίαν στὸν Σταυρὸν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ἔτος 33 μ. Χ.

Ἔτσι ἔζησε καὶ ἀπέθανε ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἀφοῦ ἔδρυσε τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐκάλεσε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἓνα πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν ξαναγέννημα.

Τὸ γλυκὸν καὶ πρᾶον πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἔλκη πάντοτε κοντά του ὅλες τὶς τάξεις τῶν ἀνθρώπων. Βασιλεῖς καὶ ἄσημοι πολῖται, πλούσιοι καὶ πτωχοί, σοφοὶ καὶ ἀμόρφωτοι, δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοί, θὰ γονατίζουν μπροστά του καὶ μὲ πλημμυρισμένα τὰ μάτια τοὺς δάκρυα θὰ τὸν ἱκετεύουν. Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Σταυροῦ, πρὸ τὸν κάρφωσαν καὶ τὸν καρφώνουμε, θὰ ῥίχνῃ πάντοτε τὸ παρήγορον καὶ θεραπευτικὸν γλυκοκύταγμά του. Θὰ στέλλῃ τὴν εὐλογίαν του καὶ στοὺς πιστοὺς καὶ στοὺς ἀπίστοις: «Πάτερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἀπὸ τὰς παραβολὰς καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ

Ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν τρίχονον δημόσιον βίον του διὰ νὰ ἐπιτύχῃ στὸ ἔργον του, τὴν σωτηρίαν δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων, ἐδίδαξε καὶ ἐθαυματούργησε. Ἐγύριζε ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ καὶ μετέδιδε στοὺς ἀνθρώπους τὶς νέες θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἰδέας, διὰ τὴν ψυχικὴν τοὺς θεραπείαν καὶ σωτηρίαν, θεραπεύοντας συγχρόνως τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ τὶς διάφορες σωματικὰς ἀσθένειες, διὰ νὰ δείξῃ τὴν θεῖαν δύναμι καὶ ἀγάπην καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν.

Ὁ Ἰησοῦς εἶχε διαφόρους τρόπους διδασκαλίᾳς, κυρίως ὅμως ἐδίδασκε μὲ παραβολὰς, δηλ. πλαστὲς διηγήσεις γεμᾶτες εἰκόνες καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὸν καθημερινὸν βίον τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἀπ' αὐτὰς μὲ κατάλληλην ἐπεξεργασίαν καὶ τρόπον ἔβγαζε τὰ θρησκευτικὰ, ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ διδάγματα καὶ τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς.

Τὰ θαύματα καὶ οἱ παραβολὰς περιέχονται στὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια (Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου).

Στὸ κεφάλαιον αὐτὸ θ' ἀναφέρωμε λίγα θαύματα καὶ παραβολὰς ἀπὸ τὰ πολλὰ πρὸς περιέχονται στὰ Εὐαγγέλια.

I. Θαύματα

1. *Ὁ γάμος εἰς τὴν Κανᾶ*

Ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὸ βάπτισμά του ἐπέστρεψε σὲ μιὰ πόλι, ὀνομαζομένην Κανᾶ. Ἐκεῖ ἐγένετο ἕνας γάμος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον προσκληθῆ ὁ Ἰησοῦς, ἡ μητέρα του καὶ οἱ μαθηταί.

Μετὰ τὸν γάμον ἄρχισαν οἱ προσκεκλημένοι νὰ διασκεδάζον τρώγοντες καὶ πίνοντες. Σὲ μιὰ στιγμήν ἡ Θεοτόκος εἶπε στὸν Ἰησοῦ ὅτι ὁ οἶνος ἐτελείωσε, ἐνῶ συγχρόνως ἔλεγε στοὺς ὑπηρέτες νὰ ἐκτελέσουν κάθε παραγγελίαν τοῦ Ἰησοῦ. Πλησίον ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἕξ στάμνες. Ὁ Ἰησοῦς διέταξε τοὺς ὑπηρέτες νὰ τίς πάρουν καὶ νὰ τίς γεμίσουν νερό. Ὅταν δὲ τίς ἔφεραν γεμάτες, τότε ὁ Ἰησοῦς τίς εὐλόγησε. Ἀμέσως τὸ νερὸ ἔγινε κρασί. Ὅλοι δὲ μὲ χαρὰν καὶ θαυμασμόν εἶδαν τὸ μεγάλο αὐτὸ πρῶτον θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

2. *Ὁ Ἰησοῦς εὐλογεῖ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τὰ δύο ψάρια*

Μιὰν ἡμέραν ὁ Ἰησοῦς ἀπεσύρθηκε σὲ ἕνα ἔρημον μέρος. Ἀλλὰ πολὺς λαὸς τῶν τριγύρω πόλεων καὶ χωριῶν ἔμαθε τὴν ἄφιξιν τοῦ Χριστοῦ καὶ πεζοπορώντας ἔφθασε στὸ μέρος πού ἦτο. Τότε ὁ Ἰησοῦς εὐσπλαγχνίσθηκε τὸν λαὸν ἐκεῖνον καὶ ἄρχισε νὰ διδάσκη καὶ νὰ θεραπεύη τοὺς ἀρρώστους. Ἡ ὥρα περνοῦσε καὶ ὅταν ὁ ἥλιος ἐπλησίαζε νὰ δύσῃ, ἤλθαν οἱ μαθηταὶ καὶ λέγουν εἰς τὸν Ἰησοῦ νὰ ἀφήσῃ τὸν λαὸν νὰ φύγῃ, διότι εἶναι ἔρημος ἐδῶ ὁ τόπος καὶ τὸ πλῆθος πρέπει νὰ μεταβῆ στὰ κοντινὰ χωριά διὰ ν' ἀγοράσῃ τροφές. Τότε ὁ Ἰησοῦς λέγει σ' αὐτοὺς ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ὁ λαὸς νὰ φύγῃ· δῶστε σεῖς σ' αὐτὸν νὰ φάγῃ. Οἱ μαθηταὶ ἀπήντησαν ὅτι ἔχουν μόνον πέντε ἄρτους καὶ δυὸ ψάρια. Τότε ὁ Χριστὸς διέταξε νὰ τοῦ φέρουν αὐτὰ καί, ἀφοῦ προσευχήθηκε, τὰ εὐλόγησε καὶ τὰ ἐπολλαπλασίασε τόσο, ὥστε νὰ χορτάσουν πέντε χιλιάδες ἄνδρες, δίχως τὰ γυναικόπαιδα. Ὅλοι ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

Διδάγματα. Παρατηροῦμε τὴν ἀνάγκην τῆς προσευχῆς. Τὸ παράδειγμα τὸ δίνει ὁ Χριστὸς· καὶ ἐδῶ καὶ παντοῦ προσεύχεται. Ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὸν προσευχόμενον καὶ ζητοῦντα

στέλλει καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ ὕλικα ἀγαθὰ. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητὸ προσευχὴ καὶ εὐχαριστία.

Ἐπίσης πρέπει ν' ἀποφεύγωμε τὴν σπατάλην καὶ πολυτέλειαν καὶ νὰ ἐπιδιώκωμε τὴν οἰκονομίαν, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ βοηθοῦμε τοὺς πάσχοντας.

3. Ἡ θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ νέου

Μιὰν ἡμέραν ὁ Ἰησοῦς εὗρίσκετο σὲ μιὰ οἰκίαν τῆς Καπερναοῦμ, πόλεως τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐδίδασκε. Τότε ἦλθαν τέσσερες ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἔφερναν ἐπάνω στὸ κρεβάτι του ἕναν παράλυτον. Ἐπειδὴ ὁμως ἦταν πολὺς κόσμος, καὶ δὲν μπορούσαν νὰ εἰσελθοῦν ἀπὸ τὴν πόρτα, ἀναγκάστηκαν ν' ἀνεβοῦν στὴν στέγην καὶ ἀφοῦ ἄνοιξαν ἕνα μέρος σ' αὐτήν, κατέβασαν τὸν παράλυτον μπροστὰ στὸ Χριστόν. Ὁ Ἰησοῦς ὅταν εἶδε αὐτὸ ἐθαύμασε διὰ τὴν μεγάλην πίστι των καὶ εἶπε στὸν ἄρρωστον : ἄνθρωπε συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου. Μεταξὺ ὁμως τῶν ἀκροατῶν τῶν ἦσαν καὶ μερικοὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀκουσαν τὰ λόγια αὐτὰ, ἄρχισαν νὰ ψιθυρίζουν καὶ νὰ ἐλέγχουν τὸν Χριστόν, διότι ἔλεγαν τι εἶναι αὐτοὺς καὶ ποιὸς του ἔδωσε τέτοια ἐξουσίαν.

Τότε ὁ Χριστὸς ἀντιληφθεὶς τίς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους τοὺς, εἶπε : διατί σκέπτεσθε ἔτσι ; Ποιὸ εἶναι εὐκολώτερον νὰ πῶ στὸν ἄρρωστον συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου ἢ σὶκω καὶ περπάτα ; Ἀλλὰ διὰ νὰ δῆτε ὅτι ἔχω ἐξουσίαν νὰ συγχωρῶ τίς ἁμαρτίες καὶ νὰ θεραπεύω τίς ἀρρώστειες, λέγω σ' αὐτόν σὶκω καὶ πῆγαινε στὸ σπῆτι σου. Καὶ ἀμέσως ἐσηκώθηκε ὁ ἄρρωστος, τὸ δὲ πλῆθος ἐθαύμαζε καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

Διδάγματα. Παρατηροῦμεν ὅτι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας εἶναι αἱ πολλαὶ καὶ βαρεῖαι ἀσθένειαι καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος πολλὰ φορὰς (διότι ἡ ἁμαρτία γεννᾷ θάνατον).

Ἐπίσης τὴν μεγάλην καὶ σταθερὰν πίστι παραλυτικοῦ καὶ συγγενῶν του, ἀπαραίτητη διὰ τὴν θεραπείαν τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν.

Ἐπίσης τὸ μέγαλον ἐνδιαφέρον τῶν συγγενῶν πρὸς τὸν ἄρρωστον. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπισκεπτόμεθα καὶ νὰ βοηθᾶμε τοὺς ἀσθενεῖς. Πόσο ἀνάγκη ἔχουν αὐτοὶ τῆς βοήθειας καὶ παραγορίας !

4. Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύει τοὺς δέκα λεπρούς

Ὅταν μιὰ ἡμέραν ὁ Χριστὸς εἰσῆρχετο σὲ μιὰ πόλι, συνήγησε ἔξω ἀπ' αὐτήν—διότι ἐξοῦσαν χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς—δέκα λεπρούς, οἱ ὁποῖοι στάθηκαν μακριὰ καὶ ἐφώναζαν πρὸς αὐτόν : Χριστέ ἐλέησόν μας καὶ σῶσε μας. Ὁ Σωτὴρ ἐλυπήθη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐθεράπευσε· εἶπε δὲ νὰ μεταβοῦν στὴν πόλι καὶ νὰ πάρουν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους, διὰ νὰ κατοικήσουν μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Οἱ θεραπευθέντες λεπροὶ ἔκαναν ὅτι τοὺς εἶπε ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ δὲν ἐπέστρεψαν νὰ τὸν εὐχαριστήσουν. Μόνον ἓνας ἐγύρισε καὶ εὐχαρίστησε τὸν Χριστὸν θεομὰ. Τότε ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε : δὲν ἐθεραπεύθησαν καὶ οἱ δέκα ; ποῦ εἶναι οἱ ἄλλοι ἑννέα· δὲν ἔπρεπε κι' αὐτοὶ νὰ δοξάσουν τὸν Θεόν ;

Διδάγματα. Παρατηροῦμεν τὴν μεγάλη πίστι τῶν λεπρῶν, χάρις στὴν ὁποίαν ἐθεραπεύθησαν. Ἀλλὰ βλέπομε καὶ τὴν ἀχαριστίαν καὶ ἀγνώμοσύνην τῶν ἑννέα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπέστρεψαν νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Σωτῆρα τους. Ὁ ἀχάριστος εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐχαριστίας. Πρέπει νὰ εἴμαστε εὐγνώμονες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς εὐεργέτας μας.

5. Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύει ἓνα τυφλόν

Ὅταν κάποτε ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ του εἰσῆρχοντο σὲ μιὰ πόλι, ἄκουσε μιὰ φωνὴν ἀπὸ ἓνα τυφλόν, ὁ ὁποῖος ὅταν πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος τὸ πέρασμα τοῦ Ἰησοῦ, ζητοῦσε νὰ τὸν ἐλεήσει. Ὅσοι εὐρίσκοντο κοντά του, τοῦ ἔλεγαν νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῇ τὸν Ἰησοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀκόμη περισσότερο ἐφώναζε. Ὁ Χριστὸς τὸν ἄκουσε καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε, ἐρώτησε αὐτὸν διατί φωνάζει καὶ τί θέλει νὰ τοῦ κάνῃ. Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησε : θέλω νὰ ξαναδῶ. Τότε ὁ Χριστὸς εἶπε : ἀνέβλεψε· ἡ πίστις σου σὲ ἔσωσε. Καὶ ἀμέσως ὁ τυφλὸς ἀνέβλεψε καὶ ἀκολούθησε μὲ τὸ ἄλλο πλῆθος τὸν Χριστὸν δοξάζοντας καὶ εὐχαριστώντας τὸν Θεόν.

Διδάγματα. Παρατηροῦμεν καὶ ἐδῶ τὴν μεγάλην πίστι τοῦ τυφλοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιμονὴν του στὴν παράκλησι. Πρέπει καὶ μεις νὰ ἔχωμε πάντοτε σταθερὰν πίστι καὶ ἐπίμονην θέλῃσι, ἰδίως δὲ εἰς τὸν βρισκόμαστέ σὲ δύσκολες στιγμῆς. Ἐπίσης τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ τυφλοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ δοξάζοντας τὸν εὐεργέτην του.

II. Παραβολαί.

1. Ἡ παραβολή τοῦ σπορέως

Ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς ἀκροατὰς του τὴν ἑξῆς παραβολὴν.
Κάποτε ἐξῆλθε ἓνας γεωργὸς διὰ νὰ σπείρῃ τὸ χωράφι του.
Ἐνῶ δὲ ἔρριχνε τοὺς σπόρους, ἄλλοι ἔπεσαν στὸν δρόμον καὶ τὰ
πουλιά ἔφαγαν αὐτούς· ἄλλοι ἔπεσαν σὲ πέτρινο μέρος τοῦ ἀγροῦ
καὶ ἐφύτρωσαν μὲν, ἀλλὰ γρήγορα ἐξερῦθησαν, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε
χώμα· μερικοὶ πάλι σπόροι ἔπεσαν μέσα σὲ ἀγκάθια, ἀλλὰ ὅταν
ἐβλάστησαν τ' ἀγκάθια τοὺς ἐπνίξαν. Τέλος ἄλλοι ἔπεσαν σὲ κα-
λὸν καὶ εὐφορον ἔδαφος, ὅπου ἐβλάστησαν καὶ ἐκαρποφόρησαν
πολύ.

Ὁ Ἰησοῦς ἄρχισε μετὰ νὰ ἐξηγῇ τὴν παραβολὴν.

Οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν δέχονται τὴν θεϊὰν διδασκαλίαν ἢ
δέχονται αὐτὴν ἀλλὰ αἱ πονηραὶ σκέψεις καὶ κακαὶ ἐπιθυμίαι,
ὁ πλοῦτος, αἱ δοκιμασίαι καὶ οἱ κακοὶ φίλοι δὲν ἀφήνουν τὴν
διδασκαλίαν αὐτὴν νὰ ριζοβολήσῃ καὶ νὰ δώσῃ σταθερὴν πίστι
καὶ καλὰ ἔργα, οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν αὐτοὶ μοιάζουν μὲ τὸν δρό-
μον, μὲ τὸ πέτρινο καὶ μὲ τὸ ἀγκάθινο μέρος τοῦ ἀγροῦ.

Ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι πὺν δέχονται εὐχαρίστως τὴν θεϊὰν ἐντο-
λὰς καὶ ἐφορμῶζουσιν στὴν ζωὴν τοὺς αὐτὲς ὁμοιάζουν μὲ τὸ εὐ-
φορον καὶ πλούσιον μέρος τοῦ ἀγροῦ.

Διδάγματα. Πρέπει αἱ καρδιαὶ μας ἀμέσως καὶ εὐχαρίστως νὰ
δέχονται τὸν σπόρον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ φροντίσωμε
ὥστε αὐτὸς νὰ δώσῃ πολλὰ καὶ ὠραία χριστιανικὰ ἔργα καὶ πράξεις.
Ν' ἀποφεύγωμε δὲ πάντοτε τὴν κακὰς καὶ πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ φρον-
τίδας καὶ τὴν κακὰς συναναστροφάς.

2. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πονηροῦ δούλου

Εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ὁ Ἰησοῦς εἶπε τὴν παραβολὴν αὐτὴν.
Μίαν ἡμέραν ἓνας βασιλεὺς θέλησε νὰ λογαριασθῇ μὲ τοὺς δού-
λους του. Παρουσιάσθηκε λοιπὸν ἓνας δούλος ὁ ὁποῖος ὄφειλε
στὸν βασιλεῖ ἓνα μεγάλο χρηματικὸν ποσόν. Ἐπειδὴ ὁ δούλος
δὲν εἶχε νὰ τὸ πληρώσῃ, ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ πωλήσῃ αὐτόν,
τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά του, διὰ νὰ πάρῃ τὰ χρέη. Τότε ὁ

δοῦλος γονατιστός παρακαλοῦσε τὸν κύριόν του νὰ τὸν λυπηθῆ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ καιρὸν διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ χρέος. Ὁ βασιλιᾶς ἐλυπήθηκε τὸν δοῦλον του καὶ τοῦ ἐχάρισε καὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ χρέος.

Μόλις ὅμως ἐβγήκε ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον, συνήντησε ἕναν ἄλλον δοῦλον, ὁ ὅποιος τοῦ ὄφειλε ἕνα μικρὸν χρηματικὸν ποσόν. Τὸν ἐπίασε λοιπὸν ἀπὸ τὸν λαιμὸν ζητώντας τὸ χρέος του. Ὁ δεύτερος δοῦλος τὸν παρακαλοῦσε γονατιστός νὰ τὸν λυπηθῆ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ καιρὸν διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ χρέος. Ἐκεῖνος ὅμως τίποτε δὲν ἄκουε καὶ τὸν ὠδήγησε στὴν φυλακὴν.

Οἱ ἄλλοι ὅμως δοῦλοι ἀνέφεραν τὰ γεγονότα στὸν βασιλιᾶ. Τότε ὀργισθεὶς ὁ βασιλιᾶς λέγει στὸν ὀφειλέτην δοῦλον του: ἐγὼ σοῦ ἐχάρισα ὅλο τὸ μεγάλο ποσόν· σὺ δὲν μποροῦσες νὰ ἐλεήσῃς τὸν σύνδουλόν σου;

Ἔπειτα διέταξε νὰ τὸν φυλακίσουν.

Διδάγματα. Ὁ Χριστὸς καὶ ἐδῶ μᾶς διδάσκει ὅτι ὀφείλομε νὰ συγχωροῦμε τίς ἀδυναμίες καὶ ἁμαρτίες τοῦ πλησίον μας, διὰ νὰ ζητήσωμε καὶ ἑμεῖς τὸ ἴδιον ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ὁ ὅποιος πάντοτε συγχωρεῖ τίς μεγάλες μας ἁμαρτίες καὶ μᾶς δίνει πλοῦσια τὰ ἀγαθὰ του.

3. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου

Μιὰν ἡμέραν ἐρώτησαν τὸν Ἰησοῦν ποιὸς εἶναι ὁ πλησίον μας. Ὁ Χριστὸς λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐρώτησι αὐτὴν εἶπε τὴν ἐξῆς παραβολὴν.

Κάποτε ἕνας Ἰουδαῖος (δηλ. καταγόμενος ἐξ Ἰουδαίας, τμήματος τῆς Παλαιστίνης) ἐπῆγαινε ἀπὸ μιὰ πόλι σὲ ἄλλην. Στὸν δρόμον ὅμως ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ληστῶν, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ τὸν ἐλήστευσαν, τὸν ἐτραυμάτισαν σοβαρά.

Κατὰ τύχην ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος ἐπέρασαν διάφοροι ὁμόφυλοί του, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν ἐνδιεφέρθησαν καθόλου. Ἀργότερα ἐπέρασε ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἕνας Σαμαρεῖτης (ὁ καταγόμενος ἐκ Σαμαρείας, τμήματος τῆς Παλαιστίνης), φυλετικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἐχθρὸς τοῦ πληγωμένου, ὁ ὅποιος μόλις εἶδε αὐτὸν ἔτρεξε πλησίον του, τὸν ἐπεριποιήθη καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνέβασε στὸ ζῶον του, τὸν ὠδήγησε σὲ ἕνα ξενοδοχεῖον διὰ νὰ φροντίσουν καλύτερα.

Διδάγματα. Μ' αὐτὴν τὴν παραβολὴν ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδειξε ποῖος εἶναι ὁ πλησίον μας καὶ ποῖον τὸ καθήκον μας πρὸς αὐτόν. Πρέπει ὅλοι νὰ εἴμαστε εὐσπλαγχοὶ, φιλόανθρωποι καὶ πονόψυχοι πρὸς ὅλους τοὺς πάσχοντας συνανθρώπους μας, διότι εἴμαστε μεταξύ μας ἀδελφοὶ καὶ παιδιὰ Ἐξείνου, πού τόσο φροντίζει διὰ τὰ τραύματά μας καὶ τὴς ἀνάγκης μας. Ἡ φιλιανθρωπία καὶ ἀλληλοβοήθεια εἶναι τὸ διακριτικὸν γνώρισμα εὐσεβῆς καὶ ἀγαθῆς καρδιάς.

4. *Ἡ παραβολὴ τοῦ φιλαργύρου καὶ ἀνοήτου πλουσίου*

Ἄλλοτε πάλιν ὁ Χριστὸς εἶπε τὴν κάτωθι παραβολήν.

Ἐνὸς πλουσίου ἀνθρώπου οἱ ἄγροὶ καὶ τὰ κτήματά του εὐτύχησαν πολὺ καὶ ἐσκέπτετο τί πρέπει νὰ κάνῃ διὰ νὰ ἀποθηκεύσῃ ὅλον αὐτὸν τὸν πλοῦτον. Ἐφοῦ ἐβασάνισε τὴν σκέψιν του, στὸ τέλος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ μεγαλύτερες καὶ περισσότερες ἀποθήκες, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ τοὺς ἀφθονοὺς καρποὺς καὶ εἰσοδήματά του καὶ νὰ πῆ στὴν ψυχὴν του· ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ διὰ πολλὰ χρόνια· ἀναπαύσου λοιπόν, φάγε, πιέ, εὐχαριστήσου.

Ὅταν ὁμως ἐμάζεψε ὅλα τὰ πλούτη του, τότε ὁ Θεὸς παρουσιάσθη μὰ νύκτα σ' αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει: ἀνόητε, αὐτὴ τὴ νύκτα πεθαίνει· ὅσα δὲ ἐτοίμασες διὰ ποῖον θὰ εἶναι;

Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπρόσθεσε: ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ σὲ κάθε ἕνα, πού θησαυρίζει πλοῦτη καὶ ἀγαθὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του, καὶ δὲν φροντίζει νὰ κάνῃ ἔργα φιλιανθρωπίας καὶ ἀγάπης.

Διδάγματα. Μ' αὐτὴν τὴν παραβολὴν ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε ὅτι οὔτε ὁ πλοῦτος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας, οὔτε αὐτὸς εἶναι δικὸς μας. Πρέπει ὁ πλοῦτος νὰ σκορπίζεται σὲ φιλιανθρωπικὰ ἔργα, διὰ νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν πάσχουσαν κοινωνίαν καὶ διὰ νὰ δίνῃ ψυχικὴν ὠφέλειαν καὶ εὐχαρίστησι. Ἐγὼ ἀντιθέτως μὲ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ πλοῦτου σὲ λίγους κακοὺς ἀνθρώπους δημιουργοῦνται ὅλα τὰ κακὰ καὶ ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ καταστροφή.

5. *Ἡ παραβολὴ διὰ τὸν ἄσωνν υἱόν.*

Διὰ νὰ διδάξῃ ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀκροατάς του, εἶπε τὴν παρακάτω παραβολήν.

Ἐνας πατέρας εἶχε δύο υἱούς. Μίαν ἡμέραν ὁ νεώτερος υἱὸς ἐξήτησε τὸ μερίδιόν του ἀπὸ τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Ὁ πατέ-

ρας μὲ μεγάλην θλίψι δίνει τὸ μερίδιον εἰς τὸν ἀνόητον νέον, ὃ ὁποῖος ἀμέσως ἀνεχώρησε σὲ μακρυνὴν χώραν, διὰ νὰ ζήσῃ ἐλεύθερος καὶ ἄγνωστος μέσα στὴν ἀπιστίαν καὶ ἁμαρτίαν Ἐκεῖ ἔγινε ἄσωτος. Ἦλθε ὅμως καιρὸς, πού ἐσώθησαν τὰ χρήματά του καὶ ἄρχισε ἡ δυστυχία. Τότε ἐσκέφθηκε νὰ ἐργασθῆ, καὶ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν τὸν ἐμπιστεύετο, ἀναγκάσθηκε νὰ γίνῃ χοιροβοσκός. Προσπαθοῦσε δὲ νὰ χορτάσῃ τὴν πείνα του μὲ χαρούπια.

Μίαν ἡμέραν ὅμως κάτι ἄλλαξε μέσα του. Ἦλθε στὰ σωστά του. Εἶδε τότε τὴν ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν κατάστασι, στὴν ὁποίαν εὕρισκετο ἔσυλλογίσθηκε τὴν ἡσυχὴν καὶ ὠραίαν ζωὴν πού εἶχε στὸ πατρικὸν σπῆτι ὅπου καὶ οἱ ὑπηρέται ἐζοῦσαν πλούσια, καὶ ἀμέσως παίρνει τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιστροφῆς. Θὰ πέρσω, ἐσκέφθηκε, στὰ πόδια τοῦ πατέρα μου καὶ θὰ τοῦ ζητήσω, ἀφοῦ μὲ συγχωρέσει, νὰ μὲ πάρῃ ὑπηρέτην του, διότι δὲν εἶμαι πιά παιδί του.

Παίρνει λοιπὸν τὸν δρόμον τοῦ γυρισμοῦ. Τὶ γλυκὸς ὁ δρόμος τῆς μετανοίας! Θάθελε νὰ πετοῦσε γογγύρα στὸ σπῆτι του.

Ὁ πατέρας του, πού ποτὲ ἡ ἀγαθὴ του καρδιά δὲν τὸν ἐλησμόνησε καὶ πού δὲν ἔπαυσε νὰ ἐλπίζει, τὸν εἶδε πεινασμένον καὶ κουρελιασμένον ἀπὸ μακριὰ νὰ ἔρχεται καὶ τρέχει μὲ ἀνοικτὴν ἀγκαλιὰν διὰ νὰ τὸν πιάσῃ. Καὶ ἐνῶ βρῖσκονται καὶ οἱ δυὸ ἀγκαλιασμένοι καὶ δακρυσμένοι, φωνάζει ὁ πατέρας τοὺς δούλους διὰ νὰ περιποιηθοῦν καὶ εὐχαριστήσουν τὸ παιδί του πού νεκρὸν ἦταν καὶ ἀνεστήθηκε, χαμένο καὶ εὐρέθηκε. Καὶ ἡ χαρὰ ἦταν μεγάλη καὶ παντοτεινὴ σ' ἐκεῖνο τὸ σπῆτι.

Διδάγματα. Μὲ τὴν παραβολὴν αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς μᾶς διδάσκει ὅτι ὀφείλομε νὰ ὑπακούωμε καὶ νὰ ζοῦμε κοντὰ στὸν Οὐράνιον, ἀλλὰ καὶ στὸν ἐπίγειον, πατέρα μας πού τόσο πολὺ φροντίζει διὰ τὴν εὐτυχίαν μας. Ἐὰν δὲ ποτὲ ἁμαρτήσωμε καὶ φύγωμε ἀπὸ κοντὰ του, πρέπει ἀμέσως νὰ γυρίσωμε. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι πανάγαθος καὶ συγχωρεῖ τίς ἁμαρτίαι τῶν παιδιῶν του, ἀρκεῖ αὐτὰ νὰ μετανοήσουν· «μεγάλῃ δὲ χαρὰ γίνεται στοὺς οὐρανοὺς διὰ ἓνα μετανοοῦντα ἁμαρτωλῶν»

6. Ἡ παραβολὴ διὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον

Ἄλλοτε πάλι ὁ Ἰησοῦς εἶπε αὐτὴν τὴν παραβολὴν.

Δύο ἄνθρωποι ἐπῆγαν στὸν Ναὸν διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ὁ ἕνας, Φαρισαῖος¹, ἐστάθηκε ὑπερήφανα καὶ ἐπιδεικτικὰ στὴν μέσην τοῦ Ναοῦ καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ μὲ δυνατὴν φωνήν: Σ' εὐχαριστῶ Θεέ μου διότι δὲν εἶμαι, ὅπως εἶναι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ ὅπως κι' αὐτὸς ἐδῶ ὁ Τελώνης, ἄδικοι, ἀνήθικοι, ἁμαρτωλοί. Ἐγὼ ἐκτελῶ ὅ,τι ζητεῖ ἡ θρησκεία.

Ὁ ἄλλος, ὁ Τελώνης, (ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του, τὸ ὅποιο ἐθεωρεῖτο ἄδικον καὶ ἐκμεταλλευτικὸν) ἐστέκετο σὲ μίαν ἄκρην τοῦ Ναοῦ, καί, νοιώθοντας τὶς πολλὰς ἁμαρτίες του, δὲν ἐσήκωνε οὔτε τὰ μάτια, ἀλλὰ κτυποῦσε τὸ στήθος του καὶ παρακαλοῦσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν συγχωρέσῃ.

Καὶ ἐπρόσθεσε ὁ Χριστός: ἐκεῖνος πού ὑπερηφανεύεται θὰ ταπεινωθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ὅποιος ταπεινώνεται θὰ ὑψωθῇ καὶ βραβευθῇ.

Διδάγματα. Ἀπ' αὐτὴν τὴν παραβολὴν διδασκόμεθα τὴν ἀνάγκην τῆς γνησίας καὶ ταπεινῆς προσευχῆς. Μόνον αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐνῶ ἡ ὑπερήφανη καὶ ἐπιδεικτικὴ προσευχὴ, αὐτὴ πού δὲν πηγάζει ἀπὸ ἀνάγκην καὶ ὑποχρέωσι τῆς καρδιάς, αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἶναι ἁμαρτωλὴ καὶ ἀνάξια.

Ἐπίσης διδασκόμεθα τὴν θεάρεστην ταπεινοφροσύνην, διότι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Περὶ τῆς ἐορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς.

Προτοῦ χωρισθῆ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ὁ Κύριος, ὑπεσχέθη, νὰ στείλῃ σ' αὐτοὺς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ μείνῃ πάντοτε μαζί τους.

Δέκα ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ (δηλ τὴν δόσωμην ἀνύψωσι του στοὺς οὐρανοὺς), ἡ ὁποία ἔγινε 40 ἡμέρες μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του, πολλοὶ Ἰουδαῖοι εἶχαν συγκεντρωθῆ

¹ Οἱ Φαρισαῖοι ἀποτελοῦσαν ξεχωριστὴ ἄριστοκρατικὴ τάξι στους Ἑβραίους, ἐθεωροῦντο δὲ ἀγιώτεροι. Αὐτοὶ τηροῦσαν πολὺ τοὺς ἔξωτερικοὺς τύπους καὶ συνήθειας τῆς θρησκείας των, ἐνῶ ἦσαν ἄδικοι, κακοὶ καὶ ἐγωῖσταί.

στά Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἐφορτάσουν τὴν πεντηκοστὴν τους, ποὺ ἦταν μεγάλη ἐβραϊκὴ ἐορτή.

Κατὰ τὴν πεντηκοστὴν αὐτὴν ἡμέραν κατέβηκε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα σὲ μορφὴν πυρίνων γλωσσῶν καὶ ἐφώτισε ὅλους τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ἦσαν κλεισμένοι σὲ ἓνα σπήτι. Ἀμέσως μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ μαθηταὶ ἐπῆραν μεγάλον θάρρος καὶ ἄρχισαν νὰ κηρύττουν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ πίστιν. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος σὲ μία ὁμιλίαν του προσήλκυσε στὸν Χριστιανισμόν 3.000 Ἰουδαίους.

Ἡ σημασία τῆς ἡμέρας αὐτῆς διὰ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ Ἐκκλησίαν εἶναι μεγάλη καὶ σπουδαία. Ἀπὸ τότε ιδρύθηκε ἡ πρώτη ἐκκλησία, καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἀρχίζει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Θεωρεῖται ἡ ἀφετηρία τῆς νέας ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶναι ἡ ἡμέρα, ποὺ ἀρχίζει ὁ κόσμος νὰ δέχεται τὴν νέαν πίστιν, τὸ νέον φῶς, τὸ Εὐαγγέλιον (διότι περιέχει τὴν καλὴν καὶ εὐχάριστον εἶδησιν καὶ ἀγγελίαν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου). Ὁ κόσμος ὅλος ἔχει διδαχθῆ αὐτὴν τὴν νέαν, τὴν σώζουσαν πίστιν. Ζῆ κοντὰ στὸν Χριστόν.

Ἡ Ἐκκλησία μας πανηγυρικὰ ἐφορτάζει τὴν Πεντηκοστὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλει τὸ ἐξῆς ἀπολυτίκιον :

Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἄλλοις ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας, φιλόανθρωπε δόξα σοι.

Δηλαδή :

Νὰ εἶσαι εὐλογημένος, Χριστέ μας, ποὺ ἔκανες τέλεια σοφούς τοὺς ψαράδες (δηλ. τοὺς μαθητάς), ἀφοῦ τοὺς ἔστειλες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ μὲ αὐτοὺς ἐτράβηξες ὅλην τὴν οἰκουμένην, φιλόανθρωπε δόξα σέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Πότε καὶ ἀπὸ ποίους ιδρύθησαν αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι.

Ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἄρχισαν μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν τὸ κήρυγμα τῆς νέας πίστεως. Ἐγύριζαν πόλεις καὶ χῶρες προσελ-

κύνοντες νέους ὁπαδούς στὸν Χριστιανισμόν, καὶ ἰδρύνοντες χριστιανικὰ ἐκκλησίες, δηλ. χριστιανικὰ κοινότητες. Ὅλοι εἰργάσθησαν, ὑπέφεραν, ἐβασανίσθησαν, ἐκινδύνευσαν, ἐθανατώθησαν, διὰ τὰ κηρύξουν τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Ἔτσι βλέπομε τὸν ἀπόστολον Πέτρον νὰ κηρύττῃ εἰς τὴν Συρίαν, Αἴγυπτον καὶ Μ. Ἀσίαν. Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δρᾷ εἰς τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Ναθαναὴλ εἰς τὴν Ἀραβίαν, Ἰνδίες καὶ Ἀρμενίαν. Ὁ Θωμᾶς εἰς Περσίαν καὶ Ἀνατολικὰς Ἰνδίες. Καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι εἰργάσθησαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ὅλοι αὐτοὶ ἐκήρυξαν καὶ ἴδρυσαν τὶς Ἐκκλησίας μέχρι τέλους τοῦ Αἰῶνος, δηλ. μέχρι τὸ 100 μ.Χ.

Ὁ σπουδαιότερος ὅμως κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ θεομότερος Ἀπόστολος εἶναι ὁ Παῦλος. Αὐτὸς ἀπὸ ἐχθρὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γίνεται ὁ ἀκούρατος κήρυξ τῆς θρησκείας του. Κηρύσσει στοὺς Ἑβραίους, στοὺς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, καὶ ταξιδεύει σὲ μακρονεὲς χώρες, ἀπὸ τὴν Συρίαν μέχρι τὴν Ἰσπανία.

Ἀρχίζει τὸ ἔργον του τὸ 46 μ.χ ἀπὸ τὴν Κύπρον. Προχωρεῖ ἰδρύνοντας Ἐκκλησίας στὴν Μ. Ἀσίαν, στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἴδρυσε ἐκκλησίας στοὺς Φιλίππους, Θεσσαλονίκην, Βέροϊαν, Ἀθήνας, Κόρινθον, Κρήτην. Πρῶτα μετέβη εἰς τοὺς Φιλίππους, (πλησίον τῆς σημερινῆς Καβάλλας). Ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου προσήλκυσε πολλοὺς Ἑβραίους καὶ ἐθνικοὺς (εἰδωλολάτραις) καὶ ἴδρυσε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ πηγαίνει στὴν Βέροϊαν, ἀπ' ὅπου ἀναγκάζεται ὁ Παῦλος νὰ κατέλθῃ στὴν Ἀθήνα. Ἐδῶ ἦταν τὸ κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Παῦλος μετέβη εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον (ἐκεῖ στοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου κάθε χρόνον γίνεται ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου) καὶ ἐκήρυξε φανερὰ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκανε μεγάλη ἐντύπωσιν στοὺς Ἀθηναίους τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν στὸν Χριστόν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, ὁ ὁποῖος ἔγινε ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἀθήνας.

Ἄπ' ἐδῶ μετέβη στήν Κόρινθον, ὅπου ἔμεινε διδάσκοντας ἐνάμισυ ἔτος.

Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Παῦλος ἀνεχώρησε καὶ ἔκαμε καὶ ἄλλες περιοδεῖες σὲ πολλὰ μέρη. Τέλος πηγαίνει στήν Ρώμην, ὅπου τὸ 64 μ. Χ. ἐφονεύθη, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια, σὲ ἓνα διωγμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος.

Οἱ καρποὶ τῆς ἐργασίας του ἦσαν πλούσιοι καὶ ἄφθονοι. Μὲ τὴν φλογερὴν πίστι του, μὲ τὸν θερμὸν ἐνθουσιασμόν του, μὲ τὴν μεγάλην μόρφωσίν του, μὲ τὴν ἀλύγιστην ἐπιμονὴν του κατώρθωσε ἓνα τεράστιον καὶ μοναδικὸν ἔργον : νὰ δώσῃ νέαν μορφὴν στὸν κόσμον, ν' ἀναψῶσῃ τὴν κοινωνίαν. Τοῦ Παύλου ἡ ἀγία μορφὴ θ' ἀκτινοβολῆ καὶ θὰ ὀδηγῆ τὰ βήματα ἐκείνων, τοῦ θὰ τὸν μελετοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Διοικήσεις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἐκκλησίας στήν ἀρχὴν ἦτο στὰ χέρια τῶν Ἀποστόλων, ἀφοῦ αὐτοὶ τὴν ἐστερέωσαν καὶ τὴν ἐξήπλωσαν. Εἶχον δὲ καὶ διαφόρους βοηθοὺς στὸ ἔργον τῆς διοικήσεως, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ εἶναι πανταχοῦ παρόντες. Ἐκ παραλλήλου ἐχειροτονοῦσαν διακόνους, πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους, τοὺς ὁποίους ἄφηναν στὰ διάφορα μέρη πού ἴδρυν Ἐκκλησίες.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων ἀνώτεροι προϊστάμενοι τῶν ἐκκλησιῶν ἔμειναν οἱ *ἐπίσκοποι*. Αὐτοὶ καθωδηγοῦσαν τοὺς πιστοὺς στήν σωτηρίαν, ἐκτελοῦσαν τὰ μυστήρια καὶ ὅλες τὶς ἱερὰς τελετὰς καὶ ἐχειροτονοῦσαν τοὺς ἄλλους κληρικούς.

Οἱ *πρεσβύτεροι* ἀποτελοῦσαν ἄλλην τάξιν κληρικῶν, καὶ ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους βοηθοῦσαν στὸ κήρυγμα καὶ στήν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐτελοῦσαν τὰ μυστήρια.

Οἱ *διάκονοι* ἦσαν οἱ κατώτεροι κληρικοὶ καὶ βοηθοῦσαν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους στὰ καθήκοντά τους.

Ὅλοι οἱ κληρικοὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τὸν λαόν. Διὰ τὴν ἐκλεγῶν, ἔπρεπε νὰ ἔχουν πολλὰ προσόντα : νὰ εἶναι εὐσεβεῖς, ἠθικοί, νὰ ἔχουν μέγαν ζῆλον καὶ ἀγάπην καὶ νὰ εἶναι μορφωμένοι.

Καὶ μέχρι σήμερον αὐτοὶ οἱ βαθμοὶ στοὺς κληρικοὺς ὑπάρχουν. Τὰ διάφορα σὲ ἀξιώματα Ἀρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Πατριάρχης, Ἀρχιμανδρίτης, Πρωτοσύγκελλος κ.λ.π. εἶναι ἅπλοῦ τίτλοι καὶ τιμητικαὶ διακρίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ὁ Δεκάλογος ἢ αἱ δέκα ἐντολαί.

Ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑβραίων, ἀφοῦ ἐλευθέρωσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων, τοὺς ὠδήγησε μετὰ στὴν γῆν τῆς Χαναάν (στὴν Παλαιστίνην). Ἀφοῦ περιεπλανήθησαν ἀρκετὰ, στὸ τέλος ὠδήγησε αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ.

1. Προτοῦ εἰσελθῶμεν στὴν ἀνάπτυξιν ζητημάτων, ποῦ ἀφοροῦν τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, θεωρήσαμε ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσωμεν ἓνα κεφάλαιον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν Δεκάλογον. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι περιέχει τὴν ἠθικὴν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, καὶ μὲ τὰ ἠθικά του παραγγέλματα εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλην ἀποστολήν.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ θὰ συναντήσωμε ἐπανειλημμένως τοὺς ὄρους Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, θεωροῦμε ἀναγκαῖον νὰ ἐξηγήσωμε αὐτοὺς

Παλαιὰ Διαθήκη (Π. Δ.) λέγεται ἡ συλλογὴ τῶν 49 βιβλίων, τὰ ὅποια περιέχουν τὶς ἀλήθειαι, τὶς ὁποῖαι ἐφανερώσε ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἑβραίους διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν. Αἱ ἀλήθειαι αὗται προπαρασκεύασαν τὸν κόσμον, διὰ τὴν δεχθῆναι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Τὰ βιβλία αὗτα περιέχουν ἀκόμη καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ 2200 π. Χ. ἕως τὸ 100 π. Χ.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη (Κ. Δ.) εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν 27 βιβλίων, τὰ ὅποια ἔγραψαν οἱ Ἀπόστολοι ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ ὅποια περιέχουν : 1) τὸν βίον, τὴν διδασκαλίαν, τὰ ἔργα, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, β) τὴν δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαι τῶν Ἀποστόλων, διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ 3) διαφόρους διδασκαλίας καὶ ὠφέλιμα συμβουλῆς καὶ ἐντολῆς.

Καὶ αἱ δύο μαζί συλλογαὶ ἀποτελοῦν τὴν Ἁγίαν Γραφήν (Ἁ. Γ.).

Ἐκεῖ οἱ Ἑβραῖοι κατεσκήνωσαν. Τότε ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Μωϋσῆ νὰ παραγγείλῃ στὸν λαὸν νὰ καθαρισθῆ καὶ νὰ νηστεύσῃ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Μετὰ ἀνέβηκε ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὶς **δέκα ἐντολές**. Τὴν τρίτην ἡμέραν καπνός, νέφη, ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ ἀκούσθησαν. Ὁ λαὸς κάτω ἔτρεμε ἀπὸ τὸν φόβον. Τότε ὁ Θεὸς ἔδωσε στὸν Μωϋσῆ τὶς δέκα ἐντολές, τὶς ὁποῖες ἔγραψε ἐπάνω σὲ λίθινες πλάκες. Ὑστερα ἀπὸ 40 ἡμέρας κατέβηκε ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἀφοῦ ἐμάζευσεν τοὺς Ἑβραίους, τοὺς διάβασεν τὶς ἐντολές. Κατόπιν τοὺς ἐρώτησε, ἐὰν συμφωνοῦν αὐτοὶ μὲν νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ εὐεργετῆ αὐτούς. Ὅλοι ἐφώνησαν ὅτι συμφωνοῦν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΔΕΚΑΛΟΓΟΥ.—Ὁ Δεκάλογος περιέχει δέκα ἐντολὰς (δι' αὐτὸ λέγεται καὶ δεκάλογος) καὶ διαιρεῖται σὲ δύο μέρη.

1) Αἱ 4 πρῶται ἐντολαὶ ὁρίζουν τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

2) αἱ 6 ἄλλαι τὰ καθήκοντα καὶ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τους.

Αἱ δέκα ἐντολαὶ εἶναι αἱ ἐξῆς :

Πρώτη.—Ἐγὼ εἶμαι Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὁ ὁποῖος σὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Αἰγύπτου· δὲν θὰ ὑπάρξουν σὲ σένα ἄλλοι Θεοί, ἐκτὸς ἀπὸ μένα.

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ μᾶς διδάσκει τὰ ἐξῆς :

Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς καὶ κύριος ὅλων μας. Εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός, ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὸν ἀνθρώπον ἐλεύθερον καὶ κύριον ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, φροντίζει δὲ διὰ τὸ θεῖον αὐτὸ δῶρον τῆς ἐλευθερίας. Τιμωρεῖ, ἐκείνους, ποὺ ὑποδουλοῦν τοὺς λαοὺς ἐλευθέρους. Ἐπίσης ὁ ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ πιστεύῃ σὲ ἄλλους θεοὺς δηλ. σὲ ψεύτικους. Μᾶς δίδει λοιπὸν τὴν χάριν νὰ πλησιάζωμε αὐτὸν καὶ νὰ ζητοῦμε τὴν βοήθειάν του, τὴν προστασίαν του, τὴν σωτηρίαν μας. Ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεοὺς τί μπορεῖ νὰ περιμένῃ κανεὶς :

Δευτέρα.—Δὲν θὰ κάνῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ψεύτικα

και υλικα (δηλ. απο μεταλλον, λιθον κ.λ.π.) κατασκευασματα, παραστασεις και εικονες, απο οσα φυσικα κτισματα και δυναμεις βρισκονται στον ουρανον, στην γην, και απο κάτω της γης. Δεν θα προσκυνησης αυτα, ουτε θα τα λατρευσης.

Αυτη η εντολη μας διδασκει να μην ειμαστε ειδωλολατραι. Την παλαιαν εποχην ολοι οι ανθρωποι επιστευαν στα ειδωλα. Αλλα οπως αυτα ησαν ψευτικα και πλαστα, ετσι και η πιστις και αι ελπιδες σ' αυτα ησαν ψευτικες.

Πολλοι ομως και σημερα κανουν θεους τους διαφορα υλικα αγαθα και κακες συνηθειες π. χ. το χοημα, το χρυσافي, το κρασι. τις απολαυσεις, την φιλαργυριαν. την πλεονεξιαν, την κλοπην κλπ. ενω θα επρεπε να εχουν δια Θεον τους τον Πανσοφον Δημιουργον.

Ειμαστε λοιπον και ημεις σημερα ειδωλολατραι, και μαλιστα τελειως αδικαιολογητοι αποφ' εχομε γνωρισει τον Θεον και την σωζουσαν θρησκειαν του.

Τριτη.—Να μη πασης στο στομα σου το ονομα Κυριου του Θεου σου χωρις λογον και δι' απλην αφορμην.

Διουτι δειχνομε ασεβειαν, οταν χρησιμοποιουμεν το ονομα του Θεου σε μικροπραγματα και στις καθημερινες συζητησεις μας, η οταν ορκιζωμαστε σ' ονομα του η και βλασφημουμε αυτο! Αντιθετως πρεπει να επικαλουμεθα τον Θεον και να χρησιμοποιουμε το αγιον Ονομα του, αρκει αυτο να γινεται οταν και οπως πρεπει. Ετσι οταν αρχιζομε ενα καλον εργον και σκοπον, οταν θελωμε να δοξολογησωμε αυτον, οταν παρακαλουμε η ευχαριστοουμε αυτον, οταν συζητοουμε θρησκευτικα θεματα κ.λ.π., τοτε επιβαλλεται η χρησις του Ονοματος του,

Τεταρτη.—Να θυμᾶσαι την ημεραν του Σαββατου δια να την αγιαζης. Εξ ημερες να εργαζεσαι και να κανης ολα τα εργα σου, κατα την εβδομην δε ημεραν αναπαυσις και αργια προς χαριν Κυριου του Θεου σου.

Η εντολη αυτη μας παραγγελλει, οτι εξ ημερες την εβδομαδα πρεπει να εργαζεται ο ανθρωπος, δια ν' αποκτηση τα μεσα και τ' αγαθα της ζωης. Την εβδομην ομως ημεραν δεν θα ερ-

γάζεται, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀφιερῶνῃ στὸν Θεόν. Ὡστε ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου διὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ τῆς Κυριακῆς, δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, εἶναι θεοπισμένη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν.

Καὶ ἔτσι εἶναι. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀναπαύσεως, ἡ ὁποία δυναμώνει τὸν ὀργανισμόν, ἀνανεώνει τὶς δυνάμεις του, δίδει τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀσχοληθῆ καὶ ἡ ψυχὴ μὲ ἄλλα ζητήματα.

Ἄλλὰ κυρίως ἡ ἡμέρα αὐτὴ πρέπει νὰ ξεχωρίζεται καὶ ἀφιερώνεται στὸν Θεόν. Πῶς; Μὲ ἐκκλησιασμόν, μὲ λατρείαν, μὲ προσευχὴν, μὲ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης. Διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ φροντίζει μόνον διὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ψυχὴν. Πόσον ὁ καλὸς χριστιανὸς νοιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς Κυριακῆς! Εἶναι δι' αὐτὸν ὄχι ἡμέρα ἀνώφελης ἀργίας, ἀλλὰ δράσεως καρπερῆς. Πόσα ἔργα καλὰ καὶ μεγάλης ἠθικῆς, φιλανθρωπικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας δὲν ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν; Πόσους πνευματικούς καρπούς καὶ ἀγαθὰ μορεῖ νὰ δώσῃ ὁ ἀγιασμός τῆς Κυριακῆς!

Πέμπτη.—Νὰ σέβουσαι τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου διὰ νὰ δῆς καλὸ καὶ εὐτυχίαν καὶ διὰ νὰ ζήσης πολλὰ χρόνια ἐπάνω στὴν γῆν.

Καὶ ποὺς δὲν ξέρει τὴν ἐντολὴν αὐτὴν; Εἶναι τόσο λογικὴ καὶ γλυκεῖά!

Οἱ γονεῖς! Ἄν πρέπει ν' ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον μας, τότε τί πρέπει νὰ κάνουμε διὰ τοὺς γονεῖς μας; Ἐὰν πρέπει στοὺς εὐεργέτας νὰ εἴμαστε εὐγνώμονες, τότε τί πρέπει νὰ εἴμαστε καὶ νὰ κάνουμε στοὺς γονεῖς μας; Ποιὸς δὲν ξέρει τί ἔκαναν, τί ὑπέφεραν, πῶς ἐνδιεφέρθησαν οἱ γονεῖς του, διὰ νὰ δημιουργήσουν αὐτὸν καλὸν καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον, καλύτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τους; Αὐτοὶ καμαρώνουν καὶ μεγάλα τὰ παιδιά τους, καὶ στέλλουν ἀπ' τὴν καλὴν τους καρδίαν τὴν πιὸ θερμὴν προσευχὴν δι' αὐτά. Πρέπει λοιπὸν νὰ σεβώμαστε, νὰ ὑπακούωμε, νὰ εὐγνωμονοῦμε αὐτούς.

Ἀντιθέτως ὁ υἱός, ποὺ δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν σέβεται τοὺς γονεῖς του, κάνει τὴν πιὸ ἀπάνθρωπη ἀχαριστία καὶ διαγωγὴν.

Τί μορεῖ νὰ περιμένῃ κανεὶς ἀπὸ ἓνα τέτοιο παιδί; Εἶναι ἄνθρωπος δυστυχισμένος καὶ περιφρονημένος.

Ρητά και παροιμίες.

Οι εὐχῆς τῶν γονέων στηρίζουν τὰ θεμέλια τῶν σπιτιῶν.
 Νὰ μὴ φιλονεικῆς μὲ τοὺς γονεῖς, καὶ δταν ἀκόμη λές δίκαια.
 "Ὅ,τι καὶ νὰ κάμῃς τῶν γονιῶν σου ὄφελος εἶναι δικό σου.
 Μὴ κλωτσᾶς τὰ γονικά σου, θὰ τὸ βρῆς ἀπ' τὰ παιδιὰ σου.
 Ποῦ τοῦ γονιοῦ του δὲν γροικᾶ, κακῶς κακοῦ θὰ πάγῃ.

"Ἐκτη.—Δὲν θὰ φονεύσης.

Εἶπαμε, ὅτι ἔχομε καθήκοντα πρὸς τὸν πλησίον μας. Πρῶτον τέτοιο εἶναι ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς του.

Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν καὶ ἡ ὠραιότερη χαρὰ. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸν πρέπει νὰ τὸ σεβασθοῦμε καὶ νὰ τὸ προφυλάξωμε. Πρὸ παντὸς ὅμως ἔχομε ὑποχρέωσι, νὰ σεβασθοῦμε τὴν ξένην ζωὴν καὶ μὲ κάθε τρόπον ν' ἀποφεύγωμε νὰ κάνωμε κάτι, ποῦ θὰ τὴν βλάβῃ. Ἀντιθέτως δὲ πρέπει νὰ φροντίζωμε καὶ νὰ ἐνισχύωμε τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον μας.

Βέβαια ὑπάρχουν καὶ κακοὶ ἄνθρωποι, ἐγκληματίες. Αὐτοὶ ἀφαιροῦν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ τὴν ἐπιστρέψουν, ἔαν τυχὸν μετανοήσουν. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Προσβάλλουν τὴν θεῖαν Ἀγάπην καὶ Σοφίαν, δηλ. τὸν Θεόν, ποῦ ἐδημιούργησε ἀπὸ καλωσύνην τὸν ἄνθρωπον. Ἀφαιροῦν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα. Φέρουν θλίψι, ὀρφάνια καὶ δυστυχία στὴν οἰκογένειαν τοῦ θύματος. Βλάπτει ὅμως καὶ τὴν κοινωνίαν, διότι δίδουν κακὸν παράδειγμα σὲ ὁμοίους ἀνθρώπους. Αὐτὸς δὲ ὁ ἐγκληματίας ἢ θὰ συλληφθῇ καὶ θὰ τιμωρηθῇ, ἢ θὰ κρύπτεται καὶ θὰ περιπλανᾶται, ὅπως ὁ παλαιὸς συνάδελφός του Κάιν. Οὔτε σ' αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἀλλ' οὔτε καὶ στὴν ἄλλην θὰ ἡσυχάσῃ.

"Ἐβδόμη.—Δὲν θὰ προσβάλης τὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου.

Γνωρίζωμε πόσο πολύτιμον καὶ σοβαρὸν ἀγαθὸν εἶναι ἡ τιμὴ. Καὶ ὁ λαὸς λέει «καλύτερα νὰ σοῦ βγῇ τὸ μάτι παρὰ τὸ ὄνομα». Ἡ ἐντολὴ αὕτη μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἀποφεύγωμε κάθε τι, ποῦ θὰ προσβάλη τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσα μίση, πάθη, φόνου, οἰκογενειακαὶ ἀνωμαλίας δημιουργοῦνται ἀπ' τὴν προσβολὴν τῆς προσωπικῆς καὶ οἰκογενειακῆς τιμῆς, τόσον τῆς ἰδικῆς μας, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων.

Ὁγδόη.—Δὲν θὰ κλέψῃς.

Οἱ ἐργατικοὶ καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι ἐργαζόμενοι τίμια μποροῦν νὰ σχηματίσουν μίαν περιουσίαν. Ἐμεῖς ἔχομε ὑποχρέωσι, μὲ τὴν πιὸ ἐπάνω ἐντολήν, νὰ σεβασθοῦμε τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων. Ποτὲ νὰ μὴν ἀπλώσωμε χέρι ἀρπακτικόν.

Δυστυχῶς ὅμως ὑπάρχουν καὶ οἱ κλέπται. Αὐτοὶ μὲ ἀνήσυχα μάτια, μὲ ψυχικὴν ἀγωνίαν, μὲ φόβον καὶ καρδιοχτύπι προσπαθοῦν νὰ κλέψουν τὸ ξένον. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν συλληφθοῦν, παντοῦ θὰ τοὺς κυνηγᾷ ὁ τρόμος, ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀγωνία. Ἐὰν ὅμως συλληφθοῦν τότε, ὕστερα ἀπὸ χίλιους-δυὸ ἐξευτελισμοὺς καὶ περιφρονήσεις ἀπὸ συγγενεῖς, φίλους καὶ τὴν κοινωνίαν, θὰ καταλήξουν στὴν φυλακὴν.

Οἱ κλέπται καὶ οἱ λησταὶ εἶναι μεγάλοι ἐχθροὶ τῆς περιουσίας καὶ τῆς κοινωνίας.

Ρητὰ καὶ παροιμίαι.

Χέρι ποὺ δὲν πάρει, τόπος δὲν ἀδειάζει.

Ὁ ψεύτης καὶ ὁ κλέφτης τὸν πρῶτο χρόνο χαίρεται

Ἐνάτη.—Νὰ μὴν ψευδομαρτυρήσῃς ἐναντίον τοῦ πλησίον σου μὲ ψεύτικην μαρτυρίαν.

Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἡ συγχώρησις, ἡ ἀγάπη, ἡ ὑπεράσπισις. Ἔτσι πρέπει, ὅταν ζητηθῇ ἡ δική μας μαρτυρία διὰ τὸν πλησίον μας, νὰ βοηθήσωμε καὶ νὰ ἐλευθερώσωμε αὐτόν. Εἶναι δὲ ἔλεεινὸν καὶ ἐγκληματικὸν νὰ καταθέσωμε καὶ μαρτυρήσωμε ψεύτικα. Θὰ εἴμαστε ψεύδορκοι, ψευδομάρτυρες καὶ ἀσεβεῖς. Ἀσεβήσαμε κατὰ τοῦ Θεοῦ, τῶν Ἀρχῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης. Κάναμε κακὸν κατὰ τοῦ πλησίον μας, διότι ἐξ αἰτίας μας καταδικάστηκε καὶ ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν του, Ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ καταδικαστοῦμε διὰ τὴν ψευδομαρτυρία μας.

Ρητὰ—Παροιμίαι.

Εἶναι πολὺ ἀνόητοι ἐκεῖνοι, ποὺ βρίσκουν ψέμματα.

Ἡ μεγαλύτερα δυστυχία ποὺ μπορεῖ νὰ κτυπήσῃ ἕναν ἄνθρωπον, εἶναι νὰ ὑποφέρῃ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδικίας.

Ὅποιος τρώει ξένο δίκην, τρώει τὰ πόδια του.

Δεκάτη.—Δέν θά ἐπιθυμήσης ὅσα ἀνήκουν στόν πλησίον σου.

Εἶναι ἡ τελευταία ἐντολή. Τί μᾶς λέει; Ὅχι μόνον δέν πρέπει νά βλάπτωμε μέ ἔργα τόν πλησίον μας, ἀλλ' οὔτε καί νά ἐπιθυμοῦμε, ὅσα ἀγαθὰ ἔχει.

Μόνον ὁ ζηλότυπος καί φθονερός ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ νά πάρῃ τὰ ξένα. Τὰ ζηλεύει καί φθονεῖ τόν πλησίον του. Νύχτα μέρα τόν βασανίζουν σκέψεις καί ἐπιθυμίες κακαί. Τυραννεῖται καί δηλητηριάζεται ἀπό τόν φθόνον, ἐνῶ θά μπορούσε μέ ὀλίγην προσπάθειαν καί ἀμιλλαν ν' ἀποκτήσῃ καί αὐτός ἀγαθά.

Ἐπίσης παράβασις τῆς ἐντολῆς αὐτῆς γίνεται καί ἀπό φθονερά καί βίβραρα κράτη, καί ἔτσι δημιουργοῦνται ἐθνικά μίση καί πόλεμοι, πού μέ αὐτούς προσπαθοῦν λαοὶ κακοὶ καί φθονεροί, ν' ἀφαιρέσουν, ὅσα ἀνήκουν σέ ἄλλους.

Ρητὰ—Παροιμίες.

Λίγοι ἄνθρωποι τιμοῦν χωρίς φθόνον τόν εὐτυχισμένο φίλο τους. Ὁ φθόνος εἶναι μία μανία πού δέν μπορεῖ ν' ἀνεχθῇ τὸ καλὸ τοῦ ἄλλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καθὼς ξέρωμε, μέ τὴν διδασκαλίαν καί τὰ θαύματά του εἶχε κάμει μεγάλην ἐντύπωσιν στόν λαόν, ὁποῖος τὸν ἀγαποῦσε καί τὸν ἄκουε εὐχάριστα.

Μίαν ἡμέραν εὗρίσκετο στήν Γαλιλαίαν (τιμῆμα τῆς Παλαιστίνης). Πολὺς κόσμος τὸν ἀκολουθοῦσε, διὰ ν' ἀκούσῃ τὴν διδασκαλίαν του. Τότε ὁ Χριστὸς εὗρῆκε πάλιν τὴν εὐκαιρίαν διὰ νά ὁμιλήσῃ.

Ἀνέβηκε λοιπὸν σ' ἓνα λόφον, διὰ νά μπορεῖ ὁ πολὺς κόσμος νά τὸν βλέπῃ καί νά τὸν ἀκούῃ, καί ἄρχισε νά διδάσκῃ. Ἡ ὁμιλία του αὐτὴ ὀνομάστηκε ἐπὶ τοῦ ὄρους καί ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι σ' αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς ἐμάζευσε, ὅτι ἠθικὸν καί ἐνάρετον εἶχε διδάξει στόν λαόν, στίς διάφορες ἄλλες ὁμιλίας του.

Ἐξετάζει—ἡ ὁμιλία αὐτὴ—ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ δίδει τὶς κατάλληλες λύσεις καὶ ἀπαντήσεις.

Ἐξετάζει :

1. Ποῖοι θὰ εἰσέλθουν στὸν Παράδεισον.

Ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι οἱ ἀνταμειφθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ θὰ εἰσέλθουν στὸν παράδεισον οἱ ταπεινοί, δηλ. ἐκεῖνοι ποὺ καταλαβαίνουν τὶς ἁμαρτίες τους, λυποῦνται καὶ προσπαθοῦν νὰ μὴ τὶς ἐπαναλάβουν, ἀλλὰ νὰ γίνουν καλύτεροι. Ὅπως ἦταν στὴν παραβολὴν ταπεινὸς καὶ ὁ τελώνης.

Ἐπίσης θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ οἱ ἡσυχιοὶ, οἱ δίκαιοι, οἱ ἀγαθοί, οἱ ἐλεήμονες, οἱ εἰρηνοποιοί, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καταδιώκονται, διότι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν.

2. Ἡ ἀξία τῶν μαθητῶν του.

Ὁ Χριστὸς παραβάλλει τοὺς πιστοὺς καὶ καλοὺς χριστιανοὺς μὲ τὸ ἀλάτι καὶ τὸ φῶς. Ὅπως τὸ ἀλάτι σκοπὸν ἔχει νὰ προλαμβάνῃ τὸ σάπισμα τῶν τροφῶν, καὶ τὸ φῶς σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίξῃ καὶ ὁδηγῇ τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ οἱ πραγματικοὶ χριστιανοὶ θὰ κρατοῦν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μακριὰ ἀπ' τὴν ἁμαρτίαν, θὰ τοὺς προφυλάσσουν ἀπὸ τὸ ἠθικὸν σάπισμα καὶ τὸν ἠθικὸν θάνατον, καὶ θὰ τοὺς φωτίζουν μὲ τὴν καλὴν τους διδασκαλίαν καὶ τὰ ὥραϊα τους ἔργα.

3. Περὶ ὀργῆς καὶ φόνου.

Ὁ Χριστὸς δὲν ἀπηγόρευσε μόνον τὸν φόνον δηλ. τὸ τελευταῖον σκαλοπάτι τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ ἐξετάζει καὶ ἀπαγορεύει καὶ τὶς ἀφορμὰς τοῦ φόνου. Ἡ ὄριζα τῆς κακῆς αὐτῆς πράξεως εἶναι ἡ ὀργή. Αὐτὴ ἐδημιούργησε τὴν πρώτην ἀφορμὴν. Μετὰ ἦλθαν αἱ ὕβρεις, αἱ κακαὶ σκέψεις, τὸ μῖσος, ἡ ἐκδίκησις, ὁ φόνος. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἐπρόσθεσε καὶ τὰ ἑξῆς σχετικά : «ὅταν ἓνας ἔχη μῖσος ἐναντίον ἐνὸς ἄλλου ἀνθρώπου,

δὲν μπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ στὴν Ἐκκλησίαν. Ὅφείλει γρηγορὰ νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὸν ἐχθρόν του καὶ ὕστερα νὰ πάῃ στὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα.

4. Περὶ ὄρκου.

Ὁ Ἰησοῦς ἀπαγορεύει τελείως ὁποιονδήποτε ὄρκον, εἴτε στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἴτε σὲ ἄλλα πράγματα. Ὁ ἄνθρωπος ὅταν θέλῃ νὰ βεβαιώσῃ ἕναν ἄλλον διὰ κάτι τι, πρέπει ν' ἀρκῆται σὲ ἕνα ναι ἢ σὲ ἕνα ὄχι. Αὐτὸ ὅμως τὸ ναι ἢ τὸ ὄχι νὰ εἶναι ἀληθινὸν καὶ ὄχι ψεύτικον. Ὁ ὄρκος εἶναι ἀσέβεια καὶ ἀνηθικότης. Ἡ Ἐκκλησία κατ' ἐπιείκειαν δέχεται τὸν ὄρκον στὰ δικαστήρια, στὸν στρατὸν καὶ στὶς δημόσιες ὑπηρεσίας.

5. Περὶ συγχωρήσεως καὶ ἀγάπης.

Πρὶν Χριστοῦ ἐπικρατοῦσε ὁ νόμος τῆς ἀντεκδικήσεως. ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ». Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅμως λέγει, ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἀνταπόδοσι καὶ τὴν μνησικακίαν. Προσθέτει δέ, ὅτι πρέπει ὄχι μόνον ν' ἀποφεύγῃ ὁ καλὸς χριστιανὸς ν' ἀνταδικῇ ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἀδίκησε, ἀλλὰ πρέπει ἀντὶ κακοῦ νὰ τοῦ κἀνῃ καλόν.

Προχωρεῖ ὅμως ὁ Χριστὸς ἀκόμη περισσότερον καὶ λέγει : «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, νὰ εὐεργετῆτε αὐτούς, οἱ ὅποιοι σᾶς μισοῦν» καὶ προσθέτει «διὰ νὰ γίνετε παιδιὰ τοῦ Πατρὸς σας, ὁ ὅποιος τὸν ἥλιον του ἀνατέλλει καὶ διὰ τοὺς δικαίους καὶ διὰ τοὺς ἀδίκους». Πότε ἀκούσθηκε ἢ θ' ἀκουσθῇ πιὸ θεία διδασκαλία καὶ γλυκεῖα ἐντολή;

6. Περὶ ἐλεημοσύνης.

Οἱ Ἑβραῖοι ἐσυνήθιζαν τότε, ὅπως καὶ σήμερα μερικοὶ χριστιανοί, νὰ κάνουν τὴν ἐλεημοσύνην μπροστὰ σὲ ὄλους καὶ μὲ τρόπον ἐπιδεικτικόν. Δὲν ἔκαναν τὴν ἐλεημοσύνην ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἀπὸ καλὴν διάθεσιν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρό-

πον ἔξαπατοῦσαν αὐτὸν ποὺ ἔλεοῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἀκόμη. Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Χριστός: «ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νὰ γίνεται κρυφά, ὥστε οὔτε τὸ ἄριστερὸ χέρι (δηλ. οἱ συγγενεῖς καὶ γνωστοί μας) νὰ μὴ ξέρῃ τί κάνει τὸ δεξιό. Ὁ Θεὸς δὲ ποὺ βλέπει τὴν κρυφὴ ἐλεημοσύνη, θὰ σᾶς ἀνταμείψῃ στὸ φανερό».

Καὶ σήμερα ὅμως παρατηρεῖται αὐτὴ ἡ ἐπίδειξις στὴν ἐλεημοσύνη. Βλέπομεν ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι κάνουν τὴν α ἢ β εὐεργεσίαν ἢ δωρεάν, νὰ δημοσιεύουν τὸ ὄνομά τους πλατεῖα στὶς ἐφημερίδες καὶ σὲ ἄλλα ἔντυπα, ἢ ἀκούουν ἐπαίνους καὶ δέχονται δημοσίᾳ συγχαρητήρια. Ἐπίσης ἄλλοι ἰδρύοντες φιλανθρωπικά ἰδρύματα τοποθετοῦν στὸ πιὸ φανερὸν μέρος αὐτῶν τὸ ὄνομά τους. Περιττὸν εἶναι νὰ προσθέσωμεν ὅτι αὐτοὶ ὄχι μόνον ἐλεημοσύνην δὲν κάνουν, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτάνουν βαρεῖα.

7. Περὶ προσευχῆς.

Ἄλλὰ καὶ στὴν προσευχὴν ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τὴν κάνουν τυπικὰ καὶ ἐπιδεικτικὰ, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀνάγκην τῆς ψυχῆς τους, καὶ ἀπὸ πραγματικὴν ἀγάπην καὶ πίστιν στὸν Θεόν.

Ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι ὁ προσευχόμενος πρέπει νὰ πηγαίνει στὸ πιὸ κρυφὸν μέρος τοῦ σπιτιοῦ του καὶ ἐκεῖ νὰ προσεύχεται. Ὁ δὲ Θεός, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρὼν, θ' ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν του.

Ἐπίσης στὴν προσευχὴν νὰ μὴ ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀνότητα καὶ πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἀνάγκην (ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίζῃ ὁ Παντογνώστης Θεὸς πρὶν τοῦ τὰ ζητήσωμε).

Ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ δίδει μεγάλην σημασίαν στὴν προσευχὴν, μᾶς παρέδωσε τὸν τύπον τῆς καλῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Κυριακὴ προσευχή**, ἐπειδὴ ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριον (τὸν Χριστόν). Ἡ προσευχὴ αὕτη εἶναι ἡ ἑξῆς:

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...

Ἄλλὰ περὶ αὐτῆς θὰ γίνῃ ἰδιαιτεροῦς λόγος σὲ ἄλλο κεφάλαιον.

8. *Περὶ νηστείας.*

Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν νηστείαν ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια ὁ Χριστός. Ἡ νηστεία πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ εὐσέβειαν· σκοπὸν δὲ ἔχει νὰ καθαρῶσιν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνεται διὰ ἐπίδειξι ἢ ἀπὸ συνήθειαν.

9. *Περὶ τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν
καὶ περὶ τῆς θείας Προνοίας.*

Οἱ ἄνθρωποι καὶ παλαιὰ καὶ σήμερα κάθε σκέψι, κάθε προσπάθειαν, κάθε φροντίδα τὴν ἀφιερώνουν στὸ ν' ἀποκτήσουν ὑλικά καὶ προσωρινὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα καὶ μεγάλην ἀξίαν δὲν ἔχουν, ἀλλὰ καὶ καταστρέφονται καὶ χάνονται.

Ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ φροντίζουν κυρίως διὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, ποὺ εἶναι αἰώνια καὶ σωτήρια. Βέβαια ὁ Χριστὸς δὲν ἀποκλείει τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φροντίδα διὰ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ (τροφὴν, ἐνδυμασίαν, κατοικίαν κ.λ.π.), ἀλλὰ ἀπαγορεύει τὴν ἀποκλειστικὴν καὶ μονόπλευρον προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Διότι λέγει «δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δουλεύῃ σὲ δύο κυρίους, στὸν Θεὸν καὶ στὸν διάβολον».

Πρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, διότι μ' αὐτὰ θὰ τραφῇ ἡ ψυχὴ τους καὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνιον βασιλείαν.

Ἄλλωστε ὁ Θεὸς γνωρίζει ἀπὸ ποῖα πράγματα ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην καὶ φροντίζει νὰ τὸν ἱκανοποιῇ. «Κυριάζετε, λέγει ὁ Ἰησοῦς, πὸς φροντίζει ὁ Θεὸς διὰ ὅλα τὰ πλάσματα καὶ δημιουργήματά του. Τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, καὶ ὅμως ὁ Θεὸς τρέφει αὐτά. Τὰ χόρτα καὶ τ' ἀγριολούλουδα, ποὺ τόσο προσωρινὰ εἶναι, πόσον ὄρατα ὁ Θεὸς τὰ στολίζει!

Ἄφοῦ λοιπὸν δι' αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα τόσον πολὺ προνοεῖ ὁ Θεὸς, πόσον μᾶλλον δὲν θὰ φροντίσῃ καὶ διὰ τὸ πῶς ἀγαπητόν του πλάσμα τὸν ἄνθρωπον;

10. Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας.

Δύο δρόμοι ὑπάρχουν, λέγει ὁ Ἰησοῦς, στὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου: ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ δρόμος τῆς κακίας. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ διαλέξῃ ὅποιον θέλει. Καὶ ὁ μὲν δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι δύσκολος καὶ χρειάζεται κόπους. Δι' αὐτὸ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εὐρίσκουν τὸν δρόμον αὐτόν, πού θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὸν παράδεισον. Ἐνῶ ὁ δρόμος τῆς κακίας εἶναι εὐρύχωρος καὶ εὐκολος καὶ ἔχει εἴσοδον πλατειά, καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον αὐτόν, ὁ ὁποῖος τελικὰ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴν καταστροφὴν καὶ στὴν κόλασι.

11. Περὶ ἀληθινῆς καὶ ψεύτικης πίστεως.

Ὁ Ἰησοῦς λέγει ἄλλοι ἄνθρωποι ἔχουν σταθερὴν καὶ ζωντανὴν πίστι, καὶ ἄλλοι ἀσταθῆ καὶ νεκράν. Οἱ πρῶτοι μοιάζουν μὲ ἓνα φρόνιμον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ σπίτι του ἐπάνω σὲ βράχον, δηλ. σὲ στερεὰ θεμέλια. Ὅταν δὲ κατέβηκαν ἡ βροχὴ καὶ οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι τὸ σπίτι ἔμεινε στερεὸν καὶ ἀνέπαφον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τὴν πίστι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν δὲν μποροῦν νὰ κλονίσουν αἱ θλίψεις καὶ αἱ κακουγίαι τῆς ζωῆς.

Οἱ δεύτεροι μοιάζουν μὲ ἄνθρωπον ἀνόητον, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ σπίτι του ἐπάνω στὴν ἄμμο. Ὅταν δὲ κατέβηκαν ἡ βροχὴ καὶ οἱ ποταμοί, καὶ ἐφύσηξαν οἱ ἄνεμοι, τὸ σπίτι ἐκεῖνο κατέπεσε ἀπὸ τὰ θεμέλια. Ἔτσι καὶ τὴν πίστι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν θὰ τὴν κλονίσουν αἱ θλίψεις καὶ αἱ δυστυχίαι τῆς ζωῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχομε ἀκλόνητον πίστι καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν.

Η ΕΝΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ.—Ὅταν ἐτελείωσε ὁ Ἰησοῦς τὴν ὁμιλίαν, ὅλοι οἱ ἀκροαταὶ τοῦ ἐθαύμαζαν δι' ὅσα εἶπε, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν εἶχαν ἀκούσει διδασκαλίαν μὲ τέτοιον περιεχόμενον. Ἀλλὰ καὶ σὲ μᾶς τὴν ἴδιαν ἐντύπωσιν κάνει. Δὲν ἔχομε, ὕστερα ἀπὸ 2.000 χρόνια, ξανακούσει τέτοια θεῖαν διδασκαλίαν.

Μόνον Θεός μπορούσε νὰ πῆ τέτοια σοφὰ καὶ ἅγια λόγια. Ἐὰν δὲ τὰ ἠθικὰ αὐτὰ παραγγέλματα καὶ διδάγματα γίνουιν ὀδηγοὶ τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν λαῶν, τότε ὁ ταλαιπωρημένος κόσμος θ' ἀλλάξῃ ὄψιν καὶ ζωὴν καὶ γλυκεῖα εἰρήνην μετ' ἑαυτὴν ἀγάπην καὶ βασιλεύσῃ στὸν δύστηνον αὐτὸν πλανήτην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Γενικὰ περὶ τῆς προσευχῆς ἐμιλήσαμε στὸ κεφάλαιον περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας. Ἐκεῖ εἶπαμε, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δίδει μεγάλην σημασίαν στὴν καλὴν προσευχὴν, δι' αὐτὸ μᾶς παρέδωσε τὸν τύπον τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Κυριακὴ προσευχή**, διότι μᾶς ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριον ἢ **πάτερ ἡμῶν**, διότι ἀρχίζει μετ' αὐτῆς λέξεις αὐτές.

Ἡ προσευχὴ αὕτη ἔχει ἐξαιρετικὴν θέσιν στὶς ἐκκλησιαστικὰς προσευχάς. Ὅλοι γνωρίζομε αὐτὴν ἀπὸ νηπιακῆς ἡλικίας. Καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ ἐργάτου στέλλουιν εἰς τὸν Πατέρα μετ' αὐτῶν χεῖλη τους τὴν ἴδιαν αὕτην προσευχὴν.

Καὶ εἶναι ἀλήθεια σπουδαία. Παρεδόθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν καὶ περιέχει ὅ,τι χρειάζεται ὁ χριστιανός. Εἶναι σύντομη καὶ εὐκόλα μαθαίνεται.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἔχει τόσην σημασίαν καὶ ἀξίαν, καὶ ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὴν προέρχεται μεγάλη ὠφέλεια, πρέπει ὄχι μόνον ἀπλῶς νὰ λέγωμε αὐτήν, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζομε τὰ νοήματά της.

Ἐρμηνεῖα καὶ ἀνάπτυξις τῆς προσευχῆς.

«Πάτερ ἡμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»

Πατέρα μας πὸν εἶσαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας μας διὰ τὴν ἰσχυρὰν ἀγάπην ἣν ἔχει πρὸς ἡμᾶς, καὶ διότι μᾶς ἔθηκε καὶ σκοπὸν, νὰ γίνωμε τέλεια καὶ μακάριοι διὰ τὸν καὶ παντοτεινοὺς κληρονόμοι τῆς βασιλείας του. Ἀφοῦ

λοιπόν ἔχομε ὅλοι τὸν ἴδιον Πατέρα, τότε ἡμεῖς εἴμεθα **ἀδελφοὶ** καὶ **ἴσοι**.

Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει κατοικίαν εἶναι πανταχοῦ παρών. Τὸν λέγομε ὅμως οὐράνιον, διὰ νὰ δεῖξωμε τὸ μεγαλεῖον του καὶ τὴν ἀγνότητά του.

«*Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*»

Νὰ ἀγιασθῆ (ἄς εἶναι ἅγιον) τὸ ὄνομά σου.

Ὅταν λέγομε «τὸ ὄνομά σου» ἔννοοῦμε τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Ζητοῦμε λοιπόν, ὅχι νὰ γίνῃ ἅγιος ὁ Θεὸς—διότι ὁ Θεὸς εἶναι ὑπεράγιος—ἀλλὰ ν' ἀναγνωρίζεται ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀγιωσύνη του καὶ νὰ δοξάζεται. Καὶ πῶς θὰ γίνουν αὐτά; Μὲ τοὺς καλοὺς λόγους καὶ πράξεις μας. Σκεφθῆτε τώρα, πόσον κακὸν κάνουν οἱ ἄπιστοι καὶ βλάσφημοι. Ἐκεῖνοι δοξάζουν τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου.

«*Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*»

Νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου.

Ποία βασιλεία; Ἡ πνευματικὴ· δηλ. νὰ βασιλεύσῃ ὁ Θεὸς στὶς ψυχὰς καὶ στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅχι ὁ διάβολος. Ζητοῦμε νὰ μᾶς φωτίσῃ ὁ Θεὸς νὰ κάνωμε πάντοτε τὸ ἅγιον θέλημά του.

«*Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν*

οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.»

Νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου ἐπάνω στὴν γῆν,

ὅπως γίνεται καὶ στὸν οὐρανόν.

Ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Αἱ ἐντολαὶ καὶ ἡ διδασκαλία του. Ἀφοῦ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκτελοῦν τὸ θεῖον θέλημα, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς οἱ μικροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ πρέπει νὰ παρακαλοῦμε τὸν Θεὸν νὰ μᾶς δίδῃ βοήθειαν, διὰ νὰ ἐκτελοῦμε τὸ θέλημά του.

«*Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸ ἐπιούσιον*

δός ἡμῖν σήμερον.»

Τὸ ψωμί μας τὸ ἀπαραίτητον δός μας σήμερα.

Τὸ ψωμί! Πόσον ἀναγκαία τροφή! Μὲ τὴν λέξιν «ἄρτον» ἐννοεῖ ὁ Χριστὸς ὅλες τὶς τροφὰς καὶ τὰ ἀγαθὰ. Θὰ ζητοῦμε λοιπὸν τὶς ἀπαραίτητες τροφὰς διὰ τὴν καθημερινήν μας ζωὴν καὶ συντήρησιν. Ὅχι πολυτέλειες καὶ περιττὰ πράγματα. Οὔτε πάλιν ὑπερβολικὰς ποσότητες καὶ ἀνήσυχες φροντίδες διὰ τὸ μέλλον· διότι καὶ αὐριον καὶ πάντοτε θὰ ἐπαναλαμβάνωμε «δὸς ἡμῖν σήμερον.

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν»

Καὶ ἄφησέ μας αὐτὰ πὸν ὀφείλομε, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφήνωμε ἐκεῖνα πὸν μᾶς ὀφείλον οἱ ὀφειλέται μας.

Ἐδῶ ὁ Χριστὸς μᾶς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ φροντίσωμε διὰ τὶς ψυχὰς μας. Ὅφειλήματα εἶναι τὰ χρέη μας, αἱ ἁμαρτίαι μας. Τὶ βαρὺ πρῶγμα αἱ ἁμαρτίαι! Ἐντὶ νὰ κάνωμεν τὸ θεῖον θέλημα, ἀντιθέτως ἁμαρτάνομε καὶ μάλιστα ἐπιμένομε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὴν κατάστασί του καὶ νὰ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ τοῦ συγχωρήσῃ τὶς ἁμαρτίες. Πόσον Πανάγαθος εἶναι ὁ Θεός! Νὰ ζητοῦμε λοιπὸν τὴν συγχώρησί μας, ἀλλὰ πρῶτα νὰ συγχωροῦμε αὐτούς, πὸν μᾶς ἔφταιξαν, πὸν ἔσφαλαν. Ἔτσι εἶναι. Ἐφοῦ ὁ ἀναμάρτητος Θεὸς μᾶς συγχωρεῖ, ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν πρέπει νὰ κάνωμε τὸ ἴδιον διὰ τοὺς ἄλλους;

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

Καὶ μὴ μᾶς ἀφήσῃς νὰ πέσωμε στοὺς πειρασμοὺς.

Ποῖοι εἶναι οἱ πειρασμοί; Αἱ δοκιμασίαι πὸν δοκιμάζουν τὴν πίστι καὶ ὑπομονὴν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἔβρεις, αἱ συκοφαντίαι, αἱ ἀσθένειαι, αἱ θλίψεις, ἡ πτώχεια εἶναι πειρασμοί. Ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει αὐτὰς τὶς δοκιμασίας, διότι ὁ ἄνθρωπος τελειοποιεῖται στὴν ἀρετὴν, δοκιμάζεται ἡ πίστις του, καὶ διότι γίνε-ται παράδειγμα ὑπομονῆς καὶ ἀφοσιώσεως.

Παρακαλοῦμε ὅμως τὸν Θεόν, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθοῦμε, διότι εἴμαστε ἀδύνατοι στὴν πίστι καὶ χωρὶς αὐτοπεποιθήσει στὴν ἀξίαν μας.

«*Ἄλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*».

Ἄλλὰ ἐλευθέρωσε μας ἀπὸ τὸν πονηρόν.

Παρακαλοῦμε τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν Σατανᾶ. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἐπιτρέψῃ τις δοκιμασίες, τότε ζητοῦμε ἀπὸ Αὐτὸν τὴν ἐνίσχυσί του, ὥστε νὰ μὴ πέσωμε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Θεὸς βέβαια μᾶς δίδει τὴν ἐνίσχυσιν αὐτήν. Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομε μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ πολεμήσωμε τὴν ἁμαρτίαν. Τέτοια εἶναι: 1) ἡ γνῶσις τοῦ θείου θελήματος (μὲ ἀνάγνωσι θρησκευτικῶν βιβλίων, ἐκκλησιασμὸν καὶ κηρύγματα), 2) ἡ προσευχή, 3) ἡ μετάνοια, 4) ἡ θεία κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι δύο εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας: ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Εἰς αὐτὰς τὰς δύο πηγὰς ἐστηρίχθη ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία. Ἄλλὰ ἐνωρὶς ἐπαρουσιάσθησαν καὶ αἰρετικοὶ χριστιανοί, δηλ. ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι διέστρεφαν καὶ μετέβαλλαν τὴν γνησίαν χριστιανικὴν διδασκαλίαν (τέτοιοι αἰρετικοὶ καὶ σήμερον ὑπάρχουν π. χ. οἱ χιλιασταί). Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἔτσι ἄρχισε ἡ Ἐκκλησία νὰ τονίξῃ τὶς σπουδαῖες καὶ θεμελιώδεις διδασκαλίαι τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐχρησιάσθη δὲ νὰ γίνῃ μία σύντομη καὶ εὔκολη περίληψις τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν, πού ὀνομάσθηκε σύμβολον. Στὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ὑπῆρχαν διάφοροι τύποι συμβόλων. Τὸ σημερινὸν σύμβολον τῆς πίστεως ἢ τὸ πιστεύω (ἀπὸ τὴν πρώτην λέξιν) συνετάχθη ἀπὸ τὰς Α' καὶ Β' Οἰκουμενικὰς Συνόδους (ἡ Α' στὴν Νίκαιαν τὸ 325 μ. Χ., καὶ ἡ Β' στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 μ. Χ.). Ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα τὰ ὁποῖα θ' ἀναπτύξωμε ἀμέσως.

Ἄρθρον α'.—*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.*

Ἡ πὸ σπουδαία διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ πίστις σ' ἕνα Θεόν, Πατέρα τῶν ἀνθρώπων καὶ Δημιουργὸν τῶν ὄλων.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας καὶ ὄχι πολλοί, ὅπως ἐπίστευαν οἱ πολυθεῖσταί. Εἶναι δὲ **Πατέρας** ὄλων τῶν ἀνθρώπων, διότι ἐδημιούργησε αὐτούς, εἶναι καὶ **Παντοκράτωρ**, διότι ἐξουσιάζει καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον.

Τί εἶναι ὁ Θεός; Τὸ νὰ γνωρίσωμε τέλεια Αὐτόν, εἶναι ἀδύνατον. Κάποια ἐννοίαν ὅμως μπορούμε νὰ σχηματίσωμε. Ὁ Θεὸς εἶναι **πνεῦμα**, χωρὶς νὰ ξέρωμε τὴν οὐσίαν του. Ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ **παρὼν, παντοδύναμος, αἰώνιος, πάνσοφος, πανάγαθος, πανταγνώστης, ἅγιος**. Ὁ ἕνας αὐτὸς Θεὸς διακρίνεται σὲ τρία πρόσωπα: **Πατὴρ, Υἱός, Ἅγιον Πνεῦμα**, ὅχι ὅμως σὲ τρεῖς θεούς. Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας.

Ἡ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ.—«*ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς....*» Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς ἀναφέρει τὴν δημιουργίαν ὄλου τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Θεόν. Πρὶν τῆς δημιουργίας δὲν ὑπῆρχε ἀπολύτως τίποτε. Ὁ δὲ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον 1) ἀπὸ τὸ μηδὲν (δηλ. δὲν ὑπῆρχε πρὶν οὔτε ὕλη, οὔτε ἄλλο τίποτε), 2) μὲ τὸν λόγον του· «εἶπεν ὁ Θεός», καὶ ἀμέσως ἔγιναν, 3) σὲ ὀρισμένον χρόνον, 4) «καλὸν λίαν» πάρα πολὺ καλόν.

Τὸν κόσμον ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε ἀπὸ ἀγάπην καὶ σοφίαν, καὶ ἠθέλησε νὰ κἀνῃ τὸν ἄνθρωπον εὐτυχισμένον. Ὅταν λέγωμε κόσμον ἐννοοῦμε: 1) τὸν ὄρατὸν ἢ φυσικόν, δηλ. ὅ,τι βλέπομε ἢ αἰσθανόμεσθε παντοῦ (οὐρανόν, γῆν, ἀστέρια, ἄνθρωπους, ζῶα, φυτὰ καὶ κάθε φυσικὸν καὶ ὕλικόν πρᾶγμα).

Αὐτὰ ὅλα ὁ Θεὸς τὰ ἔκανε μέσα σὲ 6 ἡμέρας. Τελευταία δὲ ἐδημιούργησε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐᾶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατὰγεται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἄνθρωπος ἀπετελέσθη ἀπὸ δύο μέρη: σῶμα καὶ ψυχὴν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα φθείρεται, λιώνει (ὕλη) ἢ δὲ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι χωρὶς ὕλην, αἴλην, εἶναι ἀθάνατη. Ὁ ἄνθρωπος ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν πολλὰ χαρίσματα, πὺν μὲ αὐτὰ μπορεῖ νὰ ὁμοιάσῃ τοῦ Θεοῦ, νὰ γίνῃ τέλειος. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ **προορισμὸς** τοῦ ἀνθρώπου. 2) Κόσμον λέγοντες ἐν-

νοοῦμε καὶ τὸν **ἀόρατον** ἢ **πνευματικὸν** κόσμον, ποῦ δὲν τὸν βλέπομε. Ἀποτελοῦν αὐτὸν οἱ **ἄγγελοι**. Αὐτοὶ ἐδημιουργήθησαν πρὸ τοῦ ὕλικου κόσμου. Εἶναι πιὸ τέλειοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανόν. Εἶναι πνεύματα ἀγαθὰ, ἀόρατα καὶ ἀθάνατα. Στὴν ἀρχὴν ὅλοι οἱ ἄγγελοι ἦσαν ἀγαθοί. Μερικοὶ ὅμως ὑπερηφανεύθησαν, ἡμάρτησαν εἰς τὸν Θεὸν καί, ἀφοῦ ἐτιμωρήθησαν, ἔγιναν πονηροὶ καὶ κακοὶ ἄγγελοι ἢ **δαίμονες** ἀρχηγὸς τοὺς εἶναι ὁ διάβολος ἢ σατανᾶς. Οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι δοξάζουν τὸν Θεὸν καὶ μεταδίδουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ θεῖον θέλημα· ἀντιθέτως οἱ δαίμονες δὲν κάνουν τὸ θεῖον θέλημα καὶ προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν τοὺς ἀνθρώπους στὸ κακόν.

Ἄρθρον β'.—«Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Ἀπὸ τὸ β' ἄρθρον μέχρι τοῦ ζ' ὁ λόγος εἶναι διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν καὶ τὸ ἔργον του.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ β' ἄρθρου ἐννοεῖται τὸ ῥῆμα πιστεύω (πιστεύω) καὶ εἰς ἓνα Κύριον...

Κύριον (ὁ Χριστὸς) ὡς Θεὸς ὁ Χριστὸς εἶναι Κύριος.

Ἰησοῦς σημαίνει σωτήρ, διότι ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα· **Χριστόν**, διότι ὁ Θεὸς τὸν ἔχρισε (χρίω=ἀλείφω) με Ἅγιον Πνεῦμα καὶ δύναμιν· εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Μεσσίας.

Υἱὸν τοῦ Θεοῦ **μονογενῆ** τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ μόνος φυσικὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ (ἔμεῖς οἱ ἀνθρώποι εἴμασθε υἱοὶ κατὰ χάριν). Ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν Πατέρα ὄχι σὲ ὠρισμένον χρόνον, ἀλλὰ προαιωνίως, δηλ. προτοῦ ν' ἀρχίσουν οἱ αἰῶνες.

Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. **Φῶς** εἶναι ὁ Πατήρ, φῶς καὶ ὁ σύγχρονος με αὐτὸν Χριστός. Εἶναι **Θεὸς ἀληθινός**, ποῦ ἀπὸ ἀληθινὸν Θεὸν (τὸν Πατέρα) ἐγεννήθη καὶ δὲν ἐδημιουργήθη, δὲν ἐπλάσθη· καὶ

δι' αὐτὸ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, δηλ. ἀπὸ μίᾶ οὐσίᾳ μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ εἶπαμε, ὅτι ὁ ἕνας Θεὸς ἔχει τρία πρόσωπα : Πατὴρ, Υἱὸς, Ἅγιον Πνεῦμα.

"Ἀρθρον γ'.—*«Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».*

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατέβηκε στὸν κόσμον διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὡστε ὁ τέλειος Θεὸς γίνεται καὶ τέλειος ἄνθρωπος (Θεάνθρωπος), ἀλλὰ ἀναμάρτητος. Ὡς ἄνθρωπος ἐπεινοῦσε, ἐδιψοῦσε, ἐμιλοῦσε, εἶχε ἀνάγκη ὑπνου, ἔχαιρε, ἐθλίβετο.

"Ἀρθρον δ'.—*«Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».*

Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἔζησε καὶ ἐργάσθηκε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, στὸ τέλος πάλιν χάριν ἡμῶν ἔπαθε πολλὰ πάθη καὶ ἐσταυρώθηκε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ποντίου Πιλάτου, Ρωμαίου διοικητοῦ τῆς Παλαιστίνης, καὶ μετὰ ἐτάφη. Ὡστε ὁ Χριστὸς τὸ 33 μ. Χ. ἐσταυρώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ ἐτάφη διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

"Ἀρθρον ε'.—*«Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».*

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ πιστεύομε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνεστήθη ἀπὸ νεκρός. Ὁ Ἰησοῦς, ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δὲν μποροῦσε νὰ νικηθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἐμεινε λοιπὸν τρεῖς ἡμέρες στὸν τάφον (ἀπὸ τις 3 τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς ἕως τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς), καί, καθὼς εἶχε ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς μαθητὰς του, ἀνεστήθηκε. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μεγαλειότερον γεγονός καὶ ἡ ἐλπίς, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀνασθηοῦμε ἐκ νεκρῶν.

"Αρθρον στ'.—«Και ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, ὁ Χριστὸς ἔμεινε στὴν γῆν 40 ἡμέρες ὁδηγῶν καὶ διδάσκων τοὺς μαθητὰς του. Τὴν 40ὴν ἡμέραν ἐχωρίσθηκε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ ὑψώθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς (ἀνελήφθη—ἀνάληψις), ἀφοῦ ὑψωσε καὶ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ Θεοῦ.

"Αρθρον ζ'.—«Και πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτὸ πιστεύομε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ ξαναέλθῃ μὲ δόξαν στὸν κόσμον. Ἄλλ' ἢ δευτέρα του παρουσία θὰ γίνῃ, διὰ νὰ κρῖνῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ ἔργα τους. Πότε θὰ γίνῃ αὐτό, εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστον· δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἴμαστε πάντοτε ἑτοιμοί. Μετὰ δὲ τὴν δευτέραν παρουσίαν θὰ γίνῃ ἡ διάλυσις τοῦ κόσμου καὶ θὰ ὑπάρχῃ αἰωνίως ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ διὰ τὰς ψυχὰς τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν.

"Αρθρον η'.—«Και εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Εἴχαμε εἰπῆ, ὅτι τρία εἶναι τὰ πρόσωπα τῆς Θεότητος. Τὸ τρίτον πρόσωπον εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πιστεύομε ὅτι εἶναι ἅγιον, δηλ. ἀναμάρτητον καὶ ἀγιάζον τὸν κόσμον, κύριον, διότι εἶναι παντοδύναμον, ζωοποιόν, διότι φωτίζει καὶ δίδει πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ Ἅ. Π. πηγάζει (προέρχεται) ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν Υἱὸν τὸ προσκυνούμε καὶ τὸ δοξάζομε. Τὸ Ἅ. Π. ἐφώτισε τοὺς προφῆτας καὶ τοὺς ἱερούς ἄνδρας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν τὸν κόσμον καὶ ἔγραψαν τὰ ἱερὰ καὶ Θεόπνευστα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

"Αρθρον θ'.—«Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ μᾶς ὀμιλεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκκλησία εἶναι τὸ σύνολον τῶν χριστιανῶν, πού ἔχουν βαπτισθῆ καὶ πιστεύουν στὸν Χριστόν. Τὴν Ἐκκλησίαν ἵδρυσεν ὁ Χριστός, τὴν ἐξάπλωσαν οἱ Ἀπόστολοι, τὴν ὀδηγεῖ καὶ ἀγιάζει τὸ Ἄ. Πνεῦμα.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι *μία*, διότι ἓνας εἶναι ὁ ἀρχηγός της (ὁ Χριστός) καὶ μία ἡ πίστις καὶ διδασκαλία. *Ἄγία*, διότι τὸ Ἄ. Π. ἀγιάζει καὶ δίδει ζωὴν. *Καθολικὴ*, διότι εἶναι ἐξαπλωμένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ περιλαμβάνει ἢ θὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. *Ἀποστολική*, διότι ἐξαπλώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ διότι φυλάσσει τὴν διδασκαλίαν τους.

Ἄρθρον ε΄. — «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον. Τὰ μυστήρια δίδουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν χάριν τοῦ Ἄ. Πνεύματος. Πιστεύομε λοιπόν, ὅτι μὲ τὸ βάπτισμα ἐπέρχεται συγχώρησις ἁμαρτιῶν.

Ἄρθρον ια΄. — «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Ἐλπίζομε ν' ἀναστηθοῦν οἱ νεκροί. Πότε ; Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, ὅποτε θ' ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ ὅλων τῶν αἰώνων καί, ἀφοῦ ἐνωθοῦν μὲ τὶς ψυχές, θὰ κριθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστόν.

Ἄρθρον ιβ΄ «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

Ἀφοῦ κριθοῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ μεταβοῦν εἰς μίαν νέαν αἰωνίαν ζωὴν. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θ' ἀνταμειφθοῦν ἀπολαμβάνοντες τὰ θεῖα ἀγαθά, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ θὰ τιμωρηθοῦν αἰώνως δοκιμάζοντες λύπες καὶ θλίψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Περὶ μυστηρίων.

Μυστήρια λέγονται αἱ ἱεραὶ τελεταί, αἱ ὁποῖα μεταδίδουν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν χάριν τοῦ Ἄ. Πνεύματος, ἡ ὁποία ἀνα-

γεννᾶ πνευματικῶς τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀγαῖζει. Διὰ τὸ νὰ γίνῃ ὁμοῦς αὐτὸ πρέπει οἱ πιστοὶ νὰ προσέρχονται στὰ μυστήρια προετοιμασμένοι, καὶ μὲ ἀγνὴν ἐπιθυμίαν καὶ πίστιν στὸν Θεόν. Τὰ μυστήρια ὁρίσθησαν ἀπὸ τὸν Ἰ. Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Εἶναι δὲ ἑπτὰ: 1) τὸ βάπτισμα, 2) τὸ χοῖσμα, 3) ἡ μετάνοια ἢ ἔξομολόγησις, 4) ἡ θεία εὐχαριστία, 5) τὸ εὐχέλαιον, 6) ὁ γάμος καὶ 7) ἡ ἱερωσύνη.

Ἄπ' αὐτὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικά δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς· τὰ δὲ τρία τελευταῖα εἶναι προαιρετικά, δηλ. ἐὰν θέλουν μετέχουν σ' αὐτὰ οἱ χριστιανοί.

1. Τὸ βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ τὸ ἐξετάζομε πρῶτον, διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ πρῶτον τελεῖ καὶ μὲ αὐτὸ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰ πρῶτα χριστιανικὰ χρόνια οἱ προσερχόμενοι ἐβαπτίζοντο σὲ μεγάλην ἡλικίαν. Σήμερον ὁμοῦς ὅλοι βαπτίζονται στὴν νηπιακὴν τοὺς ἡλικίαν.

Τί εἶναι τὸ βάπτισμα; Εἶναι μία ἱερὴ τελετὴ, ποὺ τελεῖται ἀπὸ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον. Αὐτὸς μέσα σὲ μιὰ κολυμβήθραν, ἢ ὁποία περιέχει ἁγιασμένον ὕδωρ καὶ ὀλίγον ἔλαιον, βαπτίζει τὸ νήπιον τρεῖς φορές, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁ. Πνεύματος. Στὸ μυστήριον αὐτὸ λαμβάνει μέρος ὁ ἀνάδοχος (ὁ νονός), ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος καὶ ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται, ὅτι θὰ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ κατηχήσῃ τὸ νήπιον (τὸν ἀναδεκτὸν) εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Δι' αὐτὸ ἀπαγγέλλει καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Τ' ἀποτελέσματα τοῦ βαπτίσματος. Στὸ μυστήριον αὐτὸ κατεβαίνει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποία καθαρίζει τὸ νήπιον ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα (δηλ. τὴν παρακοὴν τοῦ Ἀδάμ), καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος καθαρισμένος πλέον καὶ ἐλεύθερος γίνεται πραγματικὸν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Σὲ περίπτωσι ἀνάγκης τὸ βάπτισμα μπορεῖ νὰ τὸ τελέσῃ καὶ ἓνας λαϊκὸς ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ὑψώνει τὸ νήπιον τρεῖς φορές στὸν ἀέρα εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

2. Τὸ χρίσμα.

Δεύτερον μυστήριον, πὸν συνδέεται μετὰ τὸ βάπτισμα, εἶναι τὸ χρίσμα.

Τί εἶναι τὸ χρίσμα; Εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ ἱερὴ τελετὴ ἢ ὁποῖα γίνεται ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα. Κατ' αὐτὴν ὁ ἱερεὺς χρίει (ἀλείφει) μετὰ ἅγιον μύρον σταυροειδῶς τὸ βαπτισθὲν νήπιον εἰς τὸ μέτωπον, εἰς τὰ μάτια, ἐπὶ τὰ χεῖλη, ἐπὶ τὰ ὦτα, ἐπὶ τὸ στήθος, ἐπὶ τὰ χεῖρα καὶ ἐπὶ τὰ πόδια, διὰ τὰ ἁγιασθῆναι τὰ μέρη αὐτά.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία λαμβάνει τὸ ἅγιον μύρον ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κων]σταντινουπόλεως. Ἐκεῖ τὸ παρασκευάζουν ἀπὸ λάδι καὶ 40 ἄλλες ἀρωματώδεις οὐσίες.

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ χρίσματος. Τὸ βαπτισμένον νήπιον λαμβάνει διὰ τοῦ χρίσματος ἀπὸ τοῦ Ἁ. Πνεῦμα φωτισμόν, ἐνίσχυσιν καὶ χαρίσματα, διὰ τὰ ἁγωνίζεσθαι καὶ νικᾶ εἰς τὴν ζωὴν.

3. Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις.

Ὁ Χριστὸς ἤξερε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ζωῇ του θα ἁμαρτήσῃ. Ἡ ἁμαρτία χωρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι σταματᾷ ἡ χάρις καὶ βοήθεια τοῦ Ἁ. Πνεύματος. Δι' αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς ἔδωκε τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπαναφέρει τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον κοντὰ στὸν Θεόν. Πῶς; Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ αἰσθανθῇ τὸ βάρος καὶ τὸν κίνδυνον τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ μετανοήσῃ.

Ἀφοῦ εἰλικρινᾶ μετανοήσῃ, τότε θα ἐξομολογηθῇ εἰς τὸν πνευματικὸν (**ιερέα**) τὰς ἁμαρτίας του. Ὁ Θεὸς δὲ διὰ μέσου τοῦ ἱερέως συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα καὶ δίδει πάλιν τὴν χάριν του στὸν ἐξομολογηθέντα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἁμαρτήσῃ κατ' ἐπανάληψιν, δι' αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ καθαρίζεται ψυχικῶς διὰ τῆς ἐξομολογήσεως. Ἐννοοῦμε λοιπὸν πόσον ἀπαραίτητη εἶναι ἡ μετάνοιά μας, καὶ ἡ ἐξομολόγησις.

4. Ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Καὶ τὸ μυστήριον αὐτὸ τὸ ἴδρυσε ὁ Χριστός.

Κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὴν τελευταίαν νύκτα τῆς ἐπιγείου ζωῆς του, ὁ Χριστὸς ἐπῆρε ἄρτον καί, ἀφοῦ εὐχαρίστησε τὸν Θεόν, ἐμοίρασε τὰ κομμάτια αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του, λέγοντας : «λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα μου». Ὅταν δὲ ἔφαγαν οἱ μαθηταὶ τὸν ἄρτον, ἐπῆρε ποτήριον οἴνου καὶ εἶπε : «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμα μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν». Ἔτσι ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τότε παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ σῶμα του καὶ τὸ αἷμα του.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ τελεῖται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος τελεῖ αὐτό, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν Πατέρα νὰ μεταβάλῃ διὰ τοῦ Ἁ. Πνεύματος τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ποὺ εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα καλεῖ τοὺς χριστιανοὺς νὰ κοινωνήσουν. Οἱ χριστιανοὶ δὲ πρέπει νὰ εἶναι προετοιμασμένοι με νηστείαν, προσευχὴν καὶ ἐξομολόγησι. Μὲ τὸ μυστήριον αὐτὸ οἱ πιστοὶ ἐνώνουνται μετὰ τὸν Χριστόν, ξαναέρχεται ἡ χάρις τοῦ Ἁ. Π. καὶ δίδεται ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς καμμίαν προετοιμασίαν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ συνήθειαν, μεταλαμβάνουν τοῦ Χριστοῦ, κάνουν μεγάλην ἁμαρτίαν. Δι' αὐτὸ ὅπωςδήποτε ὁ Χριστιανὸς πρέπει πρὸ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ νὰ μετανοῇ καὶ νὰ ἐξομολογῆται.

5. Τὸ εὐχέλαιον

Οἱ Ἀπόστολοι ἄλειψαν με ἁγιασμένον ἔλαιον τοὺς ἀσθενεῖς, διὰ νὰ τοὺς θεραπεύσουν. Μετὰ οἱ Ἀπόστολοι παρέδωσαν τὸ μυστήριον αὐτὸ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς σὲ περιπτώσεις ἀσθενείας, διὰ νὰ σωθοῦν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς οἱ ἀσθενεῖς. Ἡ θεία χάρις διὰ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ, μεταδίδεται στὸν ἄρρωστον, ὁ ὁποῖος με πίστι προσέρχεται. Λέγεται εὐχέλαιον ἀπὸ τὸ ἔλαιον,

πὸν χρησιμοποιοῦται, καὶ ἀπὸ τὰς εὐχὰς ποὺ διαβάζουσι οἱ ἱερεῖς ἢ ὁ ἱερεὺς, Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἀλείφει μὲ τὸ ἔλαιον διάφορα μέρη τοῦ σώματος τοῦ ἀρρώστου.

Ἡ ἐκκλησία τελεῖ τὸ μυστήριον αὐτὸ τὴν Μεγάλην Τετάρτην εἰς τὸν ναόν.

6. Ὁ γάμος

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸ πρῶτον ἀνδρὸν, τὸ εὐλόγησεν καὶ εἶπεν, νὰ αὐξάνουσι καὶ νὰ πληθαίνουσι. Κατόπιν ὁ Χριστὸς ἀγίασε τὴν ἔνωσιν αὐτὴν στὸν γάμον τῆς Κανᾶ. Ἡ εὐλογημένη καὶ ἀγιασμένη αὐτὴ ἔνωσις εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὁ γάμος εἶναι θεσμὸς ἱερός, οἱ δὲ προσερχόμενοι, ἄνδρας καὶ γυναῖκα, πρέπει νὰ γνωρίζουσι τὴν σπουδαιότητα καὶ τὸ ἀδιάλυτον τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ. Σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ βοήθεια τῶν συζύγων καὶ ὁ πολλαπλασιασμός τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ τελεῖ ὁ ἱερεὺς ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἁγιασθῆναι ὁ γάμος.

Οἱ προσερχόμενοι στὸν γάμον πρέπει νὰ ἔχουσι εὐλογημένη ἀγάπην καὶ νόμιμον ἡλικίαν. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἔχουσι σωματικὴν ἢ πνευματικὴν συγγένειαν (αὐτὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ βάπτισμα).

Ὅταν παύση ἡ ἀγάπη καὶ πίστις μεταξὺ τῶν συζύγων, τότε κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται τὸ διαζύγιον.

7. Ἡ ἱερωσύνη.

Τῆς ἱερᾶς τελετῆς, τὰ μυστήρια, καὶ ἄλλες ἱεροπραξίαι τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἀνέλαβον ἀπὸ τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς χρόνους μία ἰδιαίτερα τάξις λειτουργῶν, οἱ κληρικοί. Αὐτοὶ λαμβάνουσι τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς *ἱερωσύνης*.

Κατὰ τὸ μυστήριον αὐτὸ κατέρχεται ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ στὸν προσερχόμενον ὑποψήφιον κληρικόν, ἢ ὁποῖα τὸν ἀγαθίζει καὶ

τὸν κατατάσσει σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης.

Διὰ τὴν γίνῃ ἓνας λαϊκὸς κληρικὸς πρέπει νὰ ἔχη πίστιν, εὐσέβειαν, ἠθικότητα καὶ μόρφωσιν.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς: τοῦ *ἐπισκόπου*, τοῦ *πρεσβυτέρου* (ἢ ἱερέως) καὶ τοῦ *διακόνου*.

Εἰς τὸ κεφ. Ε' ἀνεπτύξαμε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς βαθμοὺς. Ἐδῶ θὰ προσθέσωμε ὀλίγα.

Ὁ ἐπίσκοπος ἔχει ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν τῆς περιφερείας του (ἐπισκοπῆς ἢ μητροπόλεως). Χειροτονεῖται ὑπὸ δύο τουλάχιστον ἐπισκόπων. Εἶναι ἅγαμος.

Ὁ πρεσβύτερος τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια, πλὴν τῆς ἱερωσύνης, καθὼς καὶ τὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ ἀκολουθίας.

Ὁ πρεσβύτερος καὶ διάκονος δύνανται πρὸ τῆς χειροτονίας τῶν νὰ νυμφεύωνται. Καὶ οἱ δύο χειροτονοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων καὶ τίτλων ὠμιλήσαμε ἐκεῖ. Ἐδῶ προσθέτομε ὀλίγα διὰ τὴν διοίκησιν.

Σὲ κάθε ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἢ λεγομένη *Ἱερὰ Σύνοδος*. Αὐτὴ εἶναι ἓνα σῶμα ἐπισκόπων, ὠρισμένου ἀριθμοῦ, ποῦ ἔχει τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν. Δύνανται ὅμως νὰ συνέλθουν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ὅποτε τὸ σῶμα αὐτὸ λέγεται *τοπικὴ Σύνοδος*, ὅταν δὲ συνέλθουν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς οἰκουμένης, ὅπως τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ἦτο μία καὶ ἀδιαίρετη, τότε τὸ σῶμα αὐτὸ λέγεται *Οἰκουμενικὴ Σύνοδος*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Βίοι Πατέρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Πατέρες εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν ζωὴν, τὸν λόγον καὶ τὰ συγγράμματά τους ὑπηρετήσαν λαμπρὰ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὅποια τοὺς κατέταξε στοὺς ἁγίους.

Μὲ τὸν ἅγιον καὶ χριστιανικὸν βίον τους, μετὰ τὴν θανασίαν

δράσιν τους και τὰ μεγάλα τους ἔργα, μὲ τὰ γεμᾶτα ἀπὸ σοφίαν και διδάγματα βιβλία τους ἔγιναν ὑποδείγματα πίστεως, ἀρετῆς, μορφώσεως, χαρακτῆρος.

Διὰ ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἑλληνας ἡ γνωριμία μὲ τοὺς Πατέρες ἔχει μεγαλύτερη σημασίαν, διότι οἱ περισσότεροὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν Ἑλληνες.

1. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι.

Πόσον εἶναι γνωστοὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἱεράρχαι! Ἀπὸ μικροὶ ὅλοι τοὺς γνωρίζουν και τοὺς σέβονται. Ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς μαθητὰς εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία τους. Διὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα και τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν θεωροῦνται ὡς προστάται και διδάσκαλοι οἱ μεγάλοι αὐτοὶ Ἱεράρχαι. Διότι ἔδωσαν τὶς γραμμὲς τῆς Ἑλληνοπροπεῦς και χριστιανοπροπεῦς μορφώσεως και ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ Σχολείου και τὴν εὐκρινῆ ἑξάσκησιν τοῦ ἔργου τῶν διδασκάλων.

Ἀπ' τὸ 1100 μ. Χ. ἐθεσπίσθη ἡ εορτὴ παὶ τῶν τριῶν μαζί. Ἀπὸ τότε ἕως σήμερον εορτάζονται μαζί στὶς 30 Ἰανουαρίου.

Ἀλλὰ ἄς ἐξετάσωμεν κἀνθε ἕνα χωριστά.

α) Ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη στὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸ 330 μ. Χ. Τὰ πρῶτα γράμματα και τὴν χριστιανικὴν ἀνατροφὴν τὰ ἐδιδάχθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του Βασίλειον και τὴν εὐσεβῆ μητέρα του Ἐμμέλειαν. Κατόπιν μετέβη σὲ ἀνώτερες σχολές.

Μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἐσπούδασαν στὴν Καισάρειαν και στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέστρεψε στὴν Καισάρειαν, ὅπου ἐξασκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου.

Ἀλλὰ τοῦ ἄρσαν περισσότερο οἱ χριστιανικὲς ἀλήθειες. Ἐγκαταλείπει λοιπὸν τὴν πατρίδα του και μεταβαίνει στὸν Πόντον ὅπου προσηύχeto και ἐμελετοῦσε διαρκῶς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν και τὰ χριστιανικὰ βιβλία. Ἐκεῖ ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία τῆς Καισαρείας τὸν ἐξήτει και

Θρησκευτὰ Μαθήματα

4

ἔτσι τὸ 362 ἔγινε ἱερεὺς, τὸ δὲ 370 μητροπολίτης Καισαρείας. Ὡς μητροπολίτης ὁ Μ. Βασίλειος ὑπῆρξε ἀτρόμητος στοὺς διωγμοὺς καὶ στοὺς κινδύνους, συμπαθὴς πρὸς τοὺς ἀδυνατοὺς, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς πάσχοντες, σοφὸς καὶ εὐσεβὴς συγγραφεύς. Ἔργον τοῦ Μ. Βασιλείου ὑπῆρξε «ἡ Βασιλειάς», ἓνα τεράστιον πτωχοκομεῖον καὶ νοσοκομεῖον.

Τὴν μνήμην του εορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 1 Ἰανουαρίου.

β') Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Ὁ μέγας Γρηγόριος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 329 στὴν Ἀριανζόν, χωριὸ κοντὰ στὴν Ναζιανζόν τῆς Καππαδοκίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπῆρε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Ναζιανζηνός. Ὁ πατέρας του, Γρηγόριος καὶ αὐτός, ἦτο ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, ἡ δὲ μητέρα του Νόννα ἦτο εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος. Ἐσπούδασε στὴν Καισάρειαν καὶ στὴν Ἀθήνα. Μετέβη δὲ καὶ αὐτὸς μετὸν Μ. Βασίλειον στὸν Πόντον.

Ἐπειτα ἔγινε πρεσβύτερος καὶ ἀργότερα ἐπίσκοπος.

Τὸ 379 προσκαλεῖται ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ κηρύξη τὰ ὀρθόδοξα δόγματα καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς αἰρετικούς. Κατώρθωσε σὲ μικρὸ διάστημα μετὰ τοὺς θεολογικοὺς καὶ ρητορικοὺς λόγους του ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Βασιλεύουσαν ἀπὸ τὸ μίasma τῶν αἰρετικῶν. Κατ' ἀπαίτησι τοῦ λαοῦ γίνεται Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (380).

Ὁ Γρηγόριος ὑπῆρξε μέγας ὡς ἱεράρχης, ὑπέροχος ὡς πίστος, ὡς ρήτωρ σπάνιος, ὡς Θεολόγος ἐξαιρετος. Ὄνομάσθη Θεολόγος, ἀπὸ τοὺς περιφημοὺς λόγους του περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν μνήμην του ἡ Ἐκκλησία μας εορτάζει τὴν 25 Ἰανουαρίου.

γ) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ τρίτος μεγάλος ἱεράρχης εἶναι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἐγεννήθη τὸ 367 μ. Χ. στὴν Ἀντιόχεια. Ὁ πατὴρ του ἦτο στρατηγὸς καὶ ἐλέγετο Σεκοῦνδος, ἡ δὲ μητέρα του Ἀνθοῦσα. Ἀπὸ πατέρα ἔμεινε ὁ Ἰωάννης γοργόρα ὀρφανός, ἀλλὰ

ἢ εὐσεβεστάτη Ἀνθοῦσα ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν τοῦ Διδασκάλου εἶχε τοὺς καλυτέρους φιλοσόφους.

Στὴν ἀρχὴν ἐξασκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου. Ἀργότερα ὁμως ἐφοίτησε σὲ θεολογικὰς σχολὰς καὶ τὸ 380 χειροτονεῖται διάκονος καὶ μετὰ πρεσβύτερος.

Ἡ μόρφωσις, ἡ ἠθικότης, ἡ ἐξαιρετικὴ συμπεριφορὰ, ἡ ῥητορικὴ του ἰκανότης καὶ ἡ μεγαλοφυΐα του, ἔκτος ἀπὸ τὰς ἄλλας πολλὰς ἀρετὰς του, ἔγιναν αἰτία, ὥστε ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ τὸν ζητήσῃ διὰ τὸν θρόνον τῆς πόλεως (383).

Ὁ Χρυσόστομος καὶ ὡς ἐπίσκοπος εἶναι ὑπέροχον ὑπόδειγμα ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ ῥήτωρ ἀσύγκριτος, δι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθη χρυσὸς στὸ στόμα, Χρυσόστομος. Καὶ ἡ ἀπέραντη πίστις του, ἡ θεομὴ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ μεγάλη μόρφωσις τοῦ καὶ ἡ ἰκανότης του νὰ καταλαβαίνῃ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς παρουσιάζουν τὸ θεῖον μεγαλεῖον τοῦ Χρυσόστομου.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς εἶναι τὸ ἑξῆς :

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσι δογμάτων θεῶν πυρσεύσαντας, τοὺς μελιρροῦτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας, Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι, πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί, συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ προσβέουσι.

Δηλαδή :

Τοὺς τρεῖς μεγάλους πατέρας [τῆς Ἐκκλησίας] (φωστῆρες ἀστέρες ποὺ φωτίζουν ὅι πατέρες ἐφώτισαν μὲ τὴν διδασκαλίαν τους) τῆς ἁγίας Τριάδος, οἱ ὁποῖοι ἄναψαν (ἐφώτισαν) τὴν οἰκουμένην μὲ τὰς ἀκτίνες τῶν θεῶν δογμάτων, τοὺς γλυκοὺς ποταμοὺς τῆς σοφίας (τοὺς εὐγλωττους καὶ σοφοὺς διδασκάλους), οἱ ὁποῖοι ἐπότισαν ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὰ νερὰ τῆς θεογνωσίας των (θεογνωσία=γνώσις τοῦ Θεοῦ), Βασίλειον τὸν μέγαν, καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον μαζί μὲ τὸν ἔνδοξον Ἰωάν-

νην, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα τρέχει χρυσάφι, (τὸν Χρυσόστομον). ὅλοι ποὺ ἀγαποῦμε τοὺς λόγους τους, ἀφοῦ συνέλθωμεν ἄς τοὺς τιμήσωμεν με ὕμνους· διότι αὐτοὶ πάντοτε παρακαλοῦν τὴν Τριάδα (Πατέρα, Υἱόν, Ἅγιον Πνεῦμα) διὰ μᾶς, διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

2. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη τὸ 272 μ. Χ. Τὸ Ρωμαῖκὸν κράτος εὗρίσκατο τότε σὲ ἀνώμαλον πολιτικὴν, διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν κατάστασι, ποὺ ἀνάγκασε τὸν μ. Κωνσταντῖνον νὰ δώσῃ μεγάλους νικηφόρους πολέμους, ἕως ὅτου τὸ 323 ἔγινε μονοκράτωρ.

Στὸν Χριστιανισμόν προσέφερε πολλά. Ἀνεγνώρισε τὸν καταδιωκόμενον καὶ καταπολεμούμενον Χριστιανισμόν, ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους. Συνέκάλεσε τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον στὴν Νίκαιαν (325). Ὁ ἴδιος ἔγινε χριστιανός. Τὸ 337 ἀπέθανε.

Ἡ Ἐκκλησία διὰ τὰς πολλὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας, τὸν ἀνεκήρυξεν ἅγιον καὶ ἰσαπόστολον, τιμᾷ δὲ τὴν μνήμην του τὴν 21 Μαΐου.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς εἶναι τὸ ἑξῆς :

Τοῦ Σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος, καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλήσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος, ὁ ἐν βασιλεύσιν ἀπόστολός σου, Κύριε, βασιλεύουσαν πόλιν ἐν τῇ χειρὶ σου παρέθετο, ἦν περίσωςε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου μόνη φιλάνθρωπε.

Δηλαδή :

Ἀφοῦ εἶδε (ὁ μ. Κωνσταντῖνος) τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ σου στὸν οὐρανὸν¹ καὶ ἀφοῦ ἐδέχθηκε τὴν πρόσκλησιν διὰ νὰ

1. Κατὰ τὴν παράδοσι ὁ μ. Κωνσταντῖνος εἶδε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ στὸν οὐρανὸν τὸ 312, ὅταν ἐπολεμοῦσε ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Μαξεντίου, κάτω δὲ ἀπὸ τὸν Σταυρὸν ὑπῆρχαν οἱ λέξεις «ἐν τούτῳ νίκη».

γίνη χριστιανός ἄχι ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὅπως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δηλ. ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸς ποὺ εἶναι μεταξὺ τῶν βασιλέων ἀπόστολός σου, Κύριε, ἔθεσε (ἔδωσε) στὸ χέρι σου (στὴν ἐξουσίαν σου) τὴν πρωτεύουσαν¹ τὴν ὁποῖαν διαφύλαγε σὲ εἰρήνῃ μὲ τίς παρακλήσεις τῆς Θεοτόκου, μοναδικῆ φιλάνθρωπε.

3. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐγεννήθη στὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 297. ἔχοντας μεγάλον ζῆλον πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν μόρφωσι ἐμελέτησε πολλὰ φιλοσοφικὰ καὶ θρησκευτικὰ συγγράματα. Τὸ 328 ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁλόκληρη τὴν δρᾶσι καὶ τὴν ζωὴν του ἀφιέρωσε στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ αἵρετικοῦ Ἀρείου καὶ ὑπὲρ τῶν δογμάτων τῆς Ὀρθοδοξίας· ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον στὴν Α' Οἰκουμένηκῃ Σύνοδον (325) καὶ αὐτὸς διέτύπωσε τὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Δυστυχῶς οἱ ἐχθροὶ του διέθεταν μεγάλην δύναμι καὶ κατώρθωναν ἐπανεπιλημένως νὰ τὸν ἐξορίζουν. Ἀπέθανε τὸ 373.

Ὁ μ. Ἀθανάσιος εἶναι μεγάλη μορφή τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχε θεομὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀγάπην μεγάλην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, εὐθὺ καὶ εἰλικρινῆ χαρακτῆρα, τόλμην καὶ δύναμι στὸν ἀγῶνά του.

Ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην του στίς 18 Ἰανουαρίου.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς (συνεορτάζει μετὰ τοῦ Κυρίλλου, Ἀρχιεπισκόπου καὶ αὐτοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας) εἶναι τὸ ἑξῆς :

Ἔργοις λάμπαντες ὀρθοδοξίας, πάσαν ἀβέσαντες κακοδοξίαν. νικηταὶ τροπαιοφόροι γεγονάτε, τῇ εὐσεβείᾳ τὰ πάντα πλουτίσαντες· τὴν Ἐκκλησίαν μεγάλως κοσμήσαντες, ἀξίως εὐρατε Χριστὸν τὸν Θεόν, δωροῦμενόν πᾶσι τὸ μέγα ἔλεος.

1. Ἐννοεῖ τὸ Βυζάντιον, διότι τὸ 328 μετέφερε τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους στὸ Βυζάντιον.

Δηλαδή :

Ἐξ ἀφοῦ ἐλάμψατε (διακριθήκατε) μὲ ἔργα σας ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξιας, καὶ ἔτσι ἀφοῦ σβήσατε κάθε αἰρετικὴν διδασκαλίαν, ἔχετε γίνεαι νικηταὶ ἔνδοξοι, πλουτίσαντες εἰς ὅλα μὲ τὴν εὐσέβειάν σας τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοῦ ἐκοσμήσατε πολὺ μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ τοὺς ἀγῶνες σας εὐρήκατε ἀξίως Χριστὸν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δωρίζει εἰς ὅλους τὴν μεγάλην εὐσπλαχνίαν του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Θέματα θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου.

Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ θὰ ἐξετασθῶν θέματα θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς βοηθήσουν διὰ νὰ κατανοήσωμε καλύτερα τὶς ὑποχρεώσεις μας ὡς χριστιανῶν καὶ ὡς μελῶν τῆς κοινωνίας. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει καὶ θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀποστολήν.

1. Ἀρεταί.

Ἔτσι ὅσοι οἱ ἄνθρωποι, ἰδιαίτερος ὁμως οἱ νέοι, πρέπει νὰ στολίζωνται ἀπὸ ἀρετῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ἄνθη τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ εἶναι χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ μόνον κοντὰ σ' Αὐτὸν διατηροῦνται καὶ δίδουν καρπούς. Ἐὰν δὲ αὐταὶ νεκρωθῶν καὶ λείψουν διὰ τῆς ἁμαρτίας, πάλιν ἀποκτῶνται διὰ τῶν θείων μυστηρίων καὶ διὰ τῆς ἀγνῆς ζωῆς. Ἔτσι μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὰ μυστήρια τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατοικεῖ στοὺς ἀνθρώπους καὶ δίδει ὅλες τὶς ἀρετῆς.

Μὲ ὅπλον αὐτῆς αἱ πιστοὶ μποροῦν ν' ἀποφεύγουν ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ κακίαι τῆς ζωῆς καὶ νὰ κατορθώσουν νὰ ζοῦν μίαν ἀνώτερην πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν.

Ἡ Θεὸς εἶναι Πανάγαθος. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀγαθός.

Τὶ εἶναι ἀγαθότης ; Εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, ὅταν ἐφαρ-

μύζεται στην ζωήν, δηλ. όταν κάνει έργα καλωσύνης και φιλανθρωπίας.

Ἡ ἀγαθότης ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ νὰ κάνει πάντοτε τὸ καλόν, νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν πλησίον, νὰ εἶναι ἤρεμος, καταδεκτικός, πρόθυμος, ἐξυπηρετικός, ὑπάκοος, ἐπεικής. Πρὸς τοὺς διδῶκτες καὶ συκοφάντες τὸ ἄγαθὸς δείχνει τὴν ἀγάπην του, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν συγχώρησι.

Παράδειγμα αἰώνιον ἔχομε τὸν Χριστὸν πεθαίνοντας ἐπάνω στὸν σταυρὸν συγχωρεῖ τοὺς σταυρωτάς του. Αὐτὸν ἄς μιμούμεθα.

Ἡ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ.—Ἄλλη ἀρετὴ εἶναι ἡ εἰλικρίνεια. Αὕτη εἶναι τὸ νὰ λέγη κανεὶς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ παρουσιάῃ τὴν πραγματικὴν διάθεσιν καὶ κατάστασιν.

Ὁ εἰλικρινὴς ἀποφεύγει πάντα τὸ ψέμμα, ποὺ τόσο ξευτελίζει καὶ ντροπιάζει τὸν ἄνθρωπον. Ὁ εἰλικρινὴς εἶναι τίμιος, δίκαιος, θετικός, σεβαστός, εὐγενής. Δημιουργεῖ γύρω του μιὰ ἀτμόσφαιραν εὐχάριστον καὶ γεμάτην ἐμπιστοσύνην, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν καλῶν σχέσεων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ΕΥΓΕΝΕΙΑ.—Ἡ εὐγένεια δίνει τοὺς καλοὺς καὶ λεπτοὺς τρόπους, τὴν γλυκύτητα καὶ καταδεκτικότητα.

Ὁ εὐγενὴς ποτὲ δὲν χρησιμοποιεῖ περιφρονητικὰ καὶ ὑβριστικὰ λόγια, οὔτε ὕφος ὑπερήφανον, ἀπότομον καὶ κακόν. Ὑποχωρεῖ ἀπέναντι τοῦ μεγαλυτέρου· δὲν διακόπτει ποτὲ τὸν συνομιλητὴν· χαιρετᾷ μὲ προθυμίαν καὶ καταδεκτικότητα. Ὁ εὐγενὴς εἶναι εὐχάριστος, ἀνώτερος, πρόθυμος, ἐξυπηρετικός. Δημιουργεῖ γύρω του μιὰν ἀτμόσφαιραν γεμάτην ἀπὸ γλυκύτητα.

Ἡ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΗΣΙΣ.—Ὁ εἰρηνοποιὸς ἰδιαιτέρως μνημονεύθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸν στὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν. Ἡ εἰρηνοποίησις (δηλ. ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἐπιζράτησιν τῆς εἰρήνης) ἔχει τὴν πηγὴν τῆς στὴν ἀγαθότητα τῆς καρδιᾶς.

Ὁ εἰρηνοποιὸς συμφιλιώνει τοὺς ἐχθροὺς καὶ δίνει τέρατα.

στο κακόν. Ἔτσι ὁ εἰρηνοποιὸς εἶναι ἐχθρὸς τῆς διχόνοιας, φιλονικίας, τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐχθρας. Ὁ εἰρηνοποιὸς ἐνώνει σὲ καλὰς σχέσεις τὴν κοινωνίαν. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπιτύχη στο ἔργον του χρειάζεται νὰ εἶναι εὐλαβὴς, σοβαρὸς, δίκαιος, ὑπόμονος, εὐγενής.

2. Ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς καὶ ἡ καλὴ χρησιμοποίησις αὐτῆς.

Ὁ ἄνθρωπος πάντοτε ὀφείλει ν' ἀποφεύγῃ κάθε κακίαν καὶ ἁμαρτίαν, νὰ κάνῃ δὲ ἔργα ἅγια καὶ ὠφέλιμα. Ἄν αὐτὸ πρόκειται νὰ γίνεταί κάθε ἡμέρα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ προσέχη αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν.

Στὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Θεὸς παρουσιάζεται μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἔχοντας ἀνάγκην ἀναπαύσεως· «ἀνεπαύθη δὲ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του καὶ εὐλόγησε καὶ ἁγίασε αὐτήν». Εἰς τὴν τετάρτην ἐντολὴν τοῦ Δεκαλόγου ἀναφέρεται· «Νὰ θυμᾶσαι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου διὰ νὰ τὴν ἀγιάξῃς. Ἐξ ἡμέρας νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ κάνῃς ὅλα τὰ ἔργα σου, κατὰ τὴν ἑβδόμην δὲ ἡμέραν ἀνάπαυσις καὶ ἀργία πρὸς χάριν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Ἡ ἡμέρα αὕτη δι' ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς εἶναι ἡ Κυριακή.

Δίδει λοιπὸν ὁ Θεὸς τὴν ἐντολὴν τῆς Κυριακῆς ἀργίας· καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ.

Σήμερα ὅλαι αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ κράτη ἐνομοθέτησαν τὴν διακοπὴν τῆς ἐργασίας κατὰ τὰς Κυριακάς. Ἦτο καὶ ἐπόμενον αὐτό. Διότι καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα, αἱ μηχαναί, καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἀνάπαυσις.

Ἔτσι χίλια-δυσὸ συνέδρια, χιλιάδες ὀργανώσεις, μελέτες καὶ νομοθεσίαι, ἔχουν γίνει διὰ νὰ κανονίσουν τὴν διάρκειαν τῆς ἡμερησίας ἐργασίας καθὼς καὶ τὶς διακοπὰς καὶ τὶς ἡμέρας ἀργίας. Τί λοιπὸν θὰ ἐγίνετο, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐδούλευε συνεχῶς; Οἱ δυνάμεις του, τὸ σῶμα, ὁ νοῦς του θὰ παρέλυναν καὶ γρήγορα ἢ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος θὰ ἔκλειναν τὴν ζωὴν του. Ἐνῶ ἡ ἀργία ἀνανεώνει τὰς δυνάμεις του, ξεκουράζει τὸ

σῶμα. δίδει υἰεῖαν, χαρὰν καὶ περισσότερην ζωὴν σ' αὐτό.

Ἐπίσης δίδεται καιρὸς στὸν ἄνθρωπον ν' ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν καθαριότητα καὶ περιποίησι τοῦ σώματος. Καὶ πόσον ἀπαραίτητη εἶναι αὐτὴ διὰ τὴν υἰεῖαν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καλὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐμφάνισι στὴν κοινωνίαν.

Κατόπιν μετὰ τὴν ἀργίαν αὐτὴν θὰ δοθῆ εὐκαιρία στὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ συναναστραφῆ γονεῖς, συγγενεῖς, φίλους, συναδέλφους. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ θὰ τοῦ δώσῃ ἀνανέωσι καὶ αἰξήσει τῆς ἀγάπης του καὶ μεγάλην ψυχικὴν χαρὰν.

Ἄλλὰ καὶ τὴν φύσι ἐπισκέπτεται καὶ γνωρίζει καλύτερα. Ἐκεῖ αἱ αἰσθήσεις του εὐχαριστοῦνται, ὁ νοῦς του καὶ τὸ σῶμα ἀναπαύεται, ἡ καρδιά του νοιώθει περισσότερην χαρὰν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Δημιουργόν.

Ἄλλὰ κυρίως ἔχει θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν σημασίαν ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς. Κατ' αὐτὴν ὁ χριστιανὸς μεταβαίνει στὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν κόυρασι καὶ τὶς ἀσχολίες τῆς ἑβδομάδος, νοιώθει μιὰ ψυχικὴν ἀγαλλίασι καὶ εὐτυχίαν. Αἰσθάνεται τόσο κοντὰ τὸν πνευματικὸν του Πατέρα· στερεώνεται στὴν ἠθικὴν καὶ στὴν πίστι· ἐκδηλώνεται θερμότερα ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν πλησίον, αὐξάνει ἡ ἐλπίδα του καὶ δυναμώνει ἡ θέλησις καὶ τὸ θάρρος διὰ νὰ νικᾷ τὰ ἐμπόδια καὶ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς κινδύνους.

Πόσα ἔργα σπουδαῖα καὶ μεγάλης σημασίας δὲν ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν! Διότι ἐπικρατεῖ τότε ἡ ἀγάπη, ἡ συμπόνοια, ἡ προθυμία, ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ κατανόησις.

Ἄλλὰ δυστυχῶς δίδουν οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι ἄλλην ὄψιν καὶ σημασίαν στὴν ἀργίαν τῆς Κυριακῆς.

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα πολλοί, ποὺ ζοῦν καὶ συμπεριφέρονται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὅχι ὅπως πρὸ πάνω εἴπαμε, ἀλλὰ μετὰ τὸν χειρότερον καὶ ἁμαρτωλότερον τρόπον. Τὴν θεωροῦν, τὴν Κυριακὴν, ὡς εὐκαιρίαν διὰ νὰ σκεφθοῦν πονηρὰ καὶ ἀνήθικα πράγματα, διὰ νὰ ἐπιθυμήσουν κακὰς ἐπιθυμίας, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ μεταβοῦν σὲ ἐπικίνδυνους τόπους, διὰ νὰ κάνουν αἰσχροὺς καὶ ἄσχημες πράξεις. Ἄν γυρῶσι κανεὶς τὴν Κυριακὴν θὰ δῆ νὰ εἶναι γεμάτα τὰ μέρη αὐτά, ποὺ δίνουν

στὸν ἄνθρωπον ψεύτικην χαράν, πικρὴν ἡδονήν, κακὴν εὐ-
τυλίαν.

Ἔτσι πόσα ἐγκλήματα, πόσα ἀνθρώπινα ναυάγια, πόσα
δυστυχήματα, πόσες καταστροφές περιουσιῶν, πόσες δυστυχίες,
πόσες, φιλονεικίες, πόσες κακὲς πράξεις δὲν ἐξεκίνησαν ἀπὸ
τὴν ἡμέραν αὐτή!! Διότι τότε ἐπικρατεῖ ἡ ἀσωτεία, ἡ πολυτέ-
λεια, ὁ κακὸς ἐνθουσιασμός, ἡ κακὴ ὁρμή, ἡ μέθη, τὸ μῖσος, τὰ
κατώτερα ἔνστικτα.

3. Ἡ ἐργασία καὶ ὁ νέος.

Ὁ Θεὸς ὅταν ἐτοποθέτησε τὸν ἄνθρωπον στὸν παράδεισον,
τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν τῆς ἐργασίας. Εἶναι λοιπὸν συνδεδεμένη
μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐργασία.

Ἄλλὰ καὶ ἀργότερα στὸ ὄρος Σινᾶ ἐπανάλαβε ὁ Θεὸς εἰς
τὴν τετάρτην ἐντολήν· «ἐξ ἡμέρας νὰ ἐργάζεσαι...». Ἄλλὰ καὶ
κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ ἐργασία παρουσιάζεται ὡς καθήκον.

Οἱ λόγοι ποὺ ἐπιβάλλουν τὴν ἐργασίαν στὸν ἄνθρωπον εἶναι
πολλοί. Πρῶτον διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν κακίαν, τὴν ὁποίαν γεννᾷ
ἡ ἀργία· ἔπειτα διὰ νὰ μὴ γίνῃ βῆρος στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ
διὰ νὰ συντηρῇ τοὺς δικούς του καὶ διὰ νὰ βοηθῇ τοὺς πά-
σχοντας.

Ἄλλὰ καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους πρέπει νὰ ἐργάζεται ὁ
ἄνθρωπος. Ἡ ἐργασία δίδει δύναμι καὶ ἀντοχὴν στὸ σῶμα, χα-
λυβδώνει τὴν θέλησι, παρέχει υἱείαν στὴν ψυχὴν.

Μὲ πίστι στὸν Θεὸν ὁ νέος προχωρεῖ στὴν ἐργασίαν του.
Μὲ δύναμι καὶ θάρρος, μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν, μὲ τιμώ-
τητα, μὲ εὐλικρίνειαν, μὲ θέλησι καὶ εὐγενῆ φιλοδοξίαν εἰσέρ-
χεται στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Τρανὸν παράδειγμα ἐργατικότητος καὶ σκληρῆς βιοπάλης
εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἐργάτης Χριστός. Ἐργαζόμενος ὡς ξυλουρ-
γὸς—δηλ. σὲ χειρωνακτικὴν καὶ σκληρὴν ἐργασίαν—εἶχε νὰ ἀν-
τιμετωπίσῃ ὅλες τὶς δυσκολίας τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τὶς δυστρο-
πίες καὶ κακίαι τῶν ἀνθρώπων. Θὰ ἐκουράζετο, θὰ ἐπεινοῦσε,
θὰ ἐδυσκολεύετο, θὰ ἠδικεῖτο, θὰ περιφρονεῖτο, θὰ εἰργάζετο

ἐπὶ πλεόν κατ' ἀπαίτησιν τῶν ἐργοδοτῶν, θὰ ὑβρίζετο, θὰ τὸν ἐξεμεταλλεύοντο. Ἄλλ' αὐτὸς παραμένει τὸ μοναδικὸν καὶ αἰῶνιον παράδειγμα τῆς ἐναρέτου ἐργασίας.

Οἱ σημερινοὶ ἐργαζόμενοι νέοι ἄς μὴ θεωροῦν τακινωτικά τὰ ἐπαγγέλματά των, ἄς μὴ λυποῦνται διότι ἐργάζονται μὲ ἡμερομισθιον, ἄς μὴ περιφρονοῦν τὴν ἐργασίαν τους. Ὁ Χριστὸς ἐργάσθηκε σὲ ταπεινὸν καὶ χειρωνακτικὸν ἐπάγγελμα. Ὁ Χριστὸς ἐξηγγένισε τὴν ἐργασίαν, ἐξύψωσε τὸν ἐργάτην, ἐγλύκανε τοὺς κόπους του, ἐδικαίωσε τὸν μόχθον τοῦ ἐργαζομένου, εἶναι λοιπὸν ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἄξια ἐκτιμήσεως· ὅλα εἶναι ἀπαραιτήτα.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐργοδοταὶ ἄς ἀποφεύγουν νὰ ταπεινῶνουν καὶ νὰ κακομεταχειρίζονται τοὺς ἐργάτας. Νὰ προσέχουν, καὶ νὰ μὴ εἶναι ἄδικοι, ἐκμεταλλευταί, φιλάργυροι, σκληροί, ὑβρισταί, ἀσυνείδητοι. Ἄς μὴ ἐξαγοράζουν μὲ ψυχία τὴν τιμίαν ἐργασίαν τῶν ἐργατῶν· ἄς μὴ πιέζουν μὲ σκληρὴν καὶ δλοήμερην ἐργασίαν αὐτοῦς· ἄς μὴ τοὺς ἀπειλοῦν μὲ τιμωρίας καὶ ἀπόλυσι. Ἄρκετὰ οἱ ἐργάται τοὺς προσφέρουν καὶ τοὺς ἱκανοποιοῦν. Ἄς σκεφθοῦν τί θὰ ἤθελαν οἱ ἴδιοι, ἐὰν ἦσαν αὐτοὶ ἐργάται. Πρέπει πάντοτε νὰ βασιλεύῃ στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὁ αἰώνιος ἠθικὸς νόμος : *«πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς»*.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Εισαγωγή	
Γενικῶς περὶ θρησκείας	3
Ἡ λαοεὐαγέλιον καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς μετὰ τὴν Θρησκείαν	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἡ κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τοὺς χρόνους πρὶν ἢ λθεῖ ὁ Χριστὸς	6
Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἕδρα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἀπὸ τὰς παραβολὰς καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ	11
--	----

I. Θαύματα

1. Ὁ γάμος εἰς τὴν Κανᾶ	12
2. Ὁ Ἰησοῦς ἐδλογεῖ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τὰ δύο ψάρια	12
3. Ἡ θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ νέου	13
4. Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύει τοὺς δέκα λεπρούς	14
5. Ὁ Ἰησοῦς θεραπεύει ἓνα τυφλὸν	15

II. Παραβολαί.

1. Ἡ παραβολὴ τοῦ σπορέως	15
2. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πονηροῦ δούλου	15
3. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου	16
4. Ἡ παραβολὴ τοῦ φιλαργύρου καὶ ἀνοήτου πλουσίου	17
5. Ἡ παραβολὴ διὰ τὸν ἄσωτον υἱὸν	17
6. Ἡ παραβολὴ διὰ τὸν Τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον	18

	Σελ.
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'	
Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'	
Πότε καὶ ἀπὸ ποίους ἰδρῦθησαν αἱ πρῶται Ἐκκλησίαι	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'	
Διοικήσεις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'	
Ὁ Δεκάλογος ἢ αἱ δέκα ἐντολαὶ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'	
Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'	
Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'	
Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'	
Περὶ μυστηρίων	43
1. Τὸ βάπτισμα	44
2. Τὸ χρίσμα	45
3. Ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις	45
4. Ἡ Θεία Εὐχαριστία	46
5. Τὸ Εὐχέλαιον	46
6. Ὁ γάμος	47
7. Ἡ ἱερωσύνη	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'	
Βίοι Πατέρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας	48
1. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι	49

	Σελ.
α) Ὁ Μέγας Βασίλειος	49
β) Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός	50
γ) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	50
2. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	52
3. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Θέματα θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου . . .	54
1. Ἄρεται	54
2. Ἡ ἀργία τῆς Κυριακῆς καὶ ἡ καλὴ χρησιμοποίησις αὐτῆς	56
3. Ἡ ἐργασία καὶ ὁ νέος	58

19382000 / 35240
1662 35
547

Π. Ι. ΚΑΤΣΙΛΙΕΡΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΝΥΚΤΕΡΙΝΑΙΣ ΣΧΟΛΑΙΣ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἐπαγγελματικῶν
τεχνικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Σχολῶν, συνταχθέντα
ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἀναλυτικοῦ προγράμματος
τοῦ Ὑπουργείου Βιομηχανίας, τοῦ ἐγκριθέντος
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 72296]18—9—51 ἀποφάσεως.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1951

α. γραμμή